

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis
pre jazykovú
kultúru
a terminológiu

Orgán
Jazykovedného ústavu
Ľudovíta Štúra SAV,
Jazykového odboru
Matice slovenskej
a Ústrednej jazykovej rady
Ministerstva kultúry SR

HLAVNÝ REDAKTOR

Matej Považaj

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

REDAKČNÁ RADA

Ladislav Bartko, Adriana Ferenčíková, Ján Findra, Ján Horecký, Ján Kačala, Ivan Masár, Sibyla Mislovičová, Jozef Mlacek, Slavomír Ondrejovič, Jozef Pavlovič, Mária Pisárčiková, Matej Považaj, Mária Šimková, Iveta Vančová, Marta Zamborová

REDAKCIA

813 64 Bratislava, Panská 26

KAČALA, J.: Osobnosti slovenskej jazykovedy 20. storočia (5). Jozef Orlovský – Štefan Peciar – Eugen Pauliny	65
KOLKOVÁ, T.: Eurojazyk	72
HORECKÝ, J.: Štyri etudy o prevzatých slovách	80

DISKUSIE

BÖHMEROVÁ, A.: Z problematiky prepisovania anglických prevzatí	86
--	----

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

MAJTÁN, M.: O slovenských priezviskách	90
--	----

ROZLIČNOSTI

Nové slovo <i>kalamitisko</i> . J. Kačala	98
<i>Zvolebníť sa</i> . J. Kačala	99
O písaní veľkých a malých písmen v slovách <i>Pán Boh</i> a <i>Svätá Trojica</i> a v ich synonymných označeniach. J. Maculák	101

SPRÁVY A POSUDKY

Zborník o jazykovej kultúre. A. Rolerová	103
Izba bolesti, bolesti prekladu. A. Oravcová	108
O živote, práci, remeslách a umení rečou oravského ľudu. I. Masár	110

SPYTOVALI STE SA

O slovese <i>stávkovať</i> . M. Považaj	115
---	-----

Osobnosti slovenskej jazykovedy 20. storočia (5)
Jozef Orlovský – Štefan Peciar – Eugen Pauliny

JÁN KAČALA

V piatej časti nášho súboru príspevkov o významných osobnostiach slovenskej jazykovedy v 20. storočí predstavujeme jazykovedcov, ktorých výskumný záber v okruhu slovenského jazyka je neobyčajne široký a v niektorých oblastiach, ako je lexikografický opis slovnej zásoby alebo sémantika jazykových jednotiek, vyznačuje sa už syntetickosťou, resp. – vo výskume sémantiky – originalitou a pozoruhodnou hĺbkou.

Jozef Orlovský, do r. 1941 Szabó (1908 – 1990). Narodil sa v Clevelande v Spojených štátoch amerických. Po tragickej smrti rodičov sa ako dieťa dostal k starým rodičom v Revúcej. Tu a v Starej Lesnej chodil do základnej školy, gymnaziálne štúdiá absolvoval v Revúcej, Rimavskej Sobote a v Rožňave, kde aj zmaturoval r. 1930. Potom študoval na filozofickej fakulte bratislavskej univerzity slovanskú a klasickú filológiu. Po absolutóriu r. 1935 vyučoval na gymnáziách v Rožňave, Tisovci, Michalovciach, Piešťanoch a v Bratislave. Po zložení rigorózných skúšok v odboroch slavistika a ugrofinistika sa r. 1942 stal asistentom v Slovanskom seminári Filozofickej fakulty UK u profesorov Jána Stanislava a Ľudovíta Nováka, r. 1943 sa stal prvým riaditeľom novozaloženého Jazykovedného ústavu SAVU, r. 1945 zo SAVU odišiel a pracoval na rozličných postoch v knižniciach v Bratislave. Umrel v Bratislave.

Najvýznamnejšia je Orlovského vedeckovýskumná činnosť v oblasti slovenskej dialektológie a súčasnej spisovnej slovenčiny. Jej výsledky sú zhrnuté v početných štúdiách a článkoch uverejnených v jazykovedných aj iných časopisoch a zborníkoch a v syntetických prácach. Okrem toho sa ako jeden z prvých u nás venoval štúdiu slovenského študentského a vojenského slangu (práca z r. 1941), písal o knihovednej terminológii a zaoberal sa jazykom jelšavskej mestskej knihy zo 16. – 18. storočia.

Stredobodom vedeckovýskumnej pozornosti sa mu stali gemerské, najmä stredogemerské nárečia: tým je venovaná rovnomenná monografia z r. 1975, ich slovnú zásobu spracoval v *Gemerskom nárečovom slovníku* z r. 1982. V spoluautorstve s Ladislavom Aranyom r. 1946 vydal *Gramatiku jazyka slovenského* (2. vyd. vyšlo po roku), ktorá v čase tesne po vojne poslúžila aj ako stredoškolská učebnica. Úvodné všeobecné výklady a časti o fonológii a ortografii sú koncipované v štrukturalistickom duchu, časti o ortoepii, slovnej zásobe a tvarosloví majú skôr tradičný ráz; tvaroslovné výklady sú založené na bohatom dokladovom materiáli. Osobitnú časť diela tvorí kapitola o dejinách slovenčiny, ktorej autorom je Ľudovít Novák. Druhú časť gramatiky – skladbu – zostavil sám a vydal pod názvom *Slovenská syntax* r. 1959 (2. vyd. 1965, 3. vyd. 1971 s rozsahom takmer 400 strán). Práca zahŕňa náuku o vete a súvetí vrátane syntagmatiky, obsahujúcej výklady o skladoch, ako aj náuku o význame slovných druhov a ich tvarov vo vete (tá sa v novších gramatických opisoch zaraďuje do morfológie). Výklady opiera o bohatý výpiskový materiál získaný z diel slovenských spisovateľov klasických aj súčasných, vedcov, ako aj z časopisov.

Na začiatku svojej jazykovednej činnosti písal do Slovenskej reči menšie príspevky normatívneho rázu a tak sa zapojil do širokého úsilia slovenských jazykovedcov a iných kultúrnych pracovníkov o zvýšenie úrovne a o zjednotenie vtedajšej rozkolísanej jazykovej praxe a o stabilizáciu normy spisovnej slovenčiny.

Štefan Peciar (1912–1989). Narodil sa v Nedanovciach pri Partizánskom. Ľudovú a strednú školu navštevoval v rodisku a v Nitre, kde aj maturoval. V rokoch 1932 – 1937 študoval na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe slavistiku, germanistiku a fonetiku u profesorov Weingarta, Janka, Chlumského, Hálu a iných. Po absolvovaní vysokoškolského štúdia učil

na stredných školách v Prahe. Po návrate na Slovensko r. 1941 pracoval ako redaktor Slovenskej učenej spoločnosti, r. 1943 sa stal vedeckým pracovníkom Slovenskej akadémie vied a umení v Bratislave, krátky čas bol aj vedúcim jej prezidia. V rokoch 1947 – 1949 bol lektorom slovenského a českého jazyka na univerzite v Lunde vo Švédsku. V rokoch 1950 – 1985 pracoval v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV v Bratislave a v odbore zastával vysoké funkcie: v rokoch 1950 – 1965 bol riaditeľom ústavu, v 70. rokoch bol v ústave vedúcim oddelenia dejín slovenčiny. V rokoch 1962 – 1974 bol členom a prvé tri roky aj predsedom Vedeckého kolégia jazykovedy SAV, v rokoch 1973 – 1983 bol predsedom Medzinárodnej lexikologicko-lexikografickej komisie pri Medzinárodnom komitáte slavistov, v rokoch 1976 – 1981 bol predsedom Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV. R. 1964 získal vedeckú hodnosť kandidáta filologických vied v odbore slovenský jazyk. Umrel v Bratislave.

Široké slavistické vzdelanie a dobrá fonetická príprava predurčili Peciarov začiatočný záujem o hláskoslovnú slavistickú problematiku a v rámci slovakistiky o fonetiku a fonológiu, ktorej zostal verný po celý život. Fonologické témy spája s ortoepiou a s pravopisom, ktorý predstavuje jeden zo základných Peciarových bádateľských záujmov. Štefan Peciar bol vedúcim kolektívu, ktorý prichystal pravopisnú reformu a zostavil nové *Pravidlá slovenského pravopisu* z r. 1953. Hoci najdôležitejšie body tejto reformy (zjednotenie písania prípony *-li* v pluráli základného tvaru minulého času, písanie predpôň *s-*, *z-*, *zo-* podľa výslovnosti, jednotné písanie predložiek *s*, *so* a *z*, *zo* podľa spájania sa s inštrumentálom alebo s genitívom podstatného mena a písanie kvantít v prevzatých slovách v súhlase so skutočnou výslovnosťou) boli už obsahom Bartkových neschválených Pravidiel slovenského pravopisu z r. 1939, uskutočnenie reformy v nových spoločenských a politických podmienkach po r. 1945 sledovalo cieľ demokratizovať slovenský pravopis a priblížiť pravopisnú sústavu výslovnosti a v tom reforma ako celok bola progresívna. Štefan Peciar má zásluhy na jej presadení. Pravidlá slovenského pravopisu pod Peciarovým vedením si zachovávali status základnej jazykovej kodifikačnej príručky a v tom prekročovali rámec pravopisu. Pravidlá slovenského pravopisu z r. 1953 prispeli k ustáleniu normy v oblasti hláskoslovia, výslovnosti a tvaroslovia, ako aj skladby, najslabším článkom kodifikácie bola slovná zásoba, ktorá práve Peciarovým

pričinením mala oproti Pravidlám slovenského pravopisu z r. 1940 výrazné „protipuristické“ zacielenie, a tým vniesla do kodifikácie istú diskontinuitu.

Táto línia v Peciarovej kodifikačnej práci sa prejavuje aj v jeho vrcholnom jazykovednom diele a jednom z najdôležitejších výsledkov jazykovednej práce u nás v 50. a 60. rokoch 20. storočia – v šesťdielnom Slovníku slovenského jazyka, ktorý vychádzal v rokoch 1959 – 1968 a ako dielo veľkého kolektívu lexikografov vznikol pod Peciarovým vedením. Tomuto prvému kompletnému lexikografickému spracovaniu slovnej zásoby spisovnej slovenčiny, ktoré spĺňa vysoké nároky moderného slovníkového diela, vedecká konferencia o slovníku spisovnej slovenčiny r. 1965 zacielená na celkové zhodnotenie prvých štyroch zväzkov slovníka vyčítala, že sa v ňom slovná zásoba spisovnej slovenčiny skresľuje v dvojakom smere: 1. slovník ochudobňuje spisovnú slovnú zásobu o domáce slovenské slová tým, že ich ako ľudové vyčleňuje zo spisovného jazyka, a 2. slovník rozširuje spisovnú slovnú zásobu o nespisovné a nesprávne slová pochádzajúce najmä z češtiny a neadaptované v spisovnej slovenčine.

Štefan Peciar vynaložil veľké úsilie pri individuálnom výskume slovnej zásoby slovenčiny v jej významovej i formálnogramatickej i štýlovej rovine a problematiky odbornej terminológie, osobitne jazykovednej, a venoval sa porovnávaciemu slovensko-českému štúdiu slovnej zásoby a spôsobom jej lexikografického opisu. Osobitný bádateľský dôraz kládol na otázky tvorenia podstatných mien a slovies predponami, slovesného vidu a funkcií slovesných predpôn. Ako významný lexikológ a skúsený lexikograf je aj spoluautorom ďalších významných slovenských lexikografických diel: *Česko-slovenského slovníka* z r. 1979 a *Krátkeho slovníka slovenského jazyka* z r. 1987.

Veľkú pozornosť venoval aj aktuálnej tematike spisovného jazyka a jazykovej kultúry: v tejto oblasti presadzoval najmä ideu zblížovania spisovnej slovenčiny a spisovnej češtiny, ktorá sa ukázala ako vedecky nevhodná, podporovaná najmä ideológiou a politikou predchádzajúceho režimu, a ktorú slovenská kultúrna verejnosť neprijala. Veľa síl venoval aj popularizačnej práci v odbore a príprave učebníc slovenského jazyka pre stredné školy najmä v 50. rokoch 20. storočia a pedagogickému pôsobeniu na vysokej škole (na filozofickej fakulte bratislavskej univerzity dlhodobo viedol kurz lužickej srbčiny, češtiny a slavistiky). Veľa času obetoval redakčnej a or-

ganizačnej práci v odbore (ako člen redakčných rád odborných časopisov, hlavný redaktor *Slovenskej reči* v rokoch 1950 – 1954 a 1971 – 1982, ako vedúci jazykovedný činiteľ v 50. a v prvej polovici 60. rokov 20. storočia, ako organizátor vedeckých podujatí a pod.).

Štefan Peciar zanechal za sebou veľké jazykovedné dielo. Má veľké zásluhy o rozvoj slovenskej lexikológie a lexikografie a o uskutočnenie pravopisnej reformy r. 1953.

Eugen Pauliny (1912 – 1983). Narodil sa vo Zvolene, tu vychodil základnú aj strednú školu a zmaturoval. V rokoch 1930 – 1935 študoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave slovenský a latinský jazyk. Po jej skončení dva roky pôsobil v rodisku ako stredoškolský profesor, r. 1937 začal na Filozofickej fakulte UK pracovať ako asistent Slovanského seminára, r. 1943 sa habilitoval na odbor slovenský jazyk. V rokoch 1943 – 1945 pracoval v správe SAVU, od roku 1945 pôsobil na Filozofickej fakulte UK ako profesor slovenského jazyka do svojho odchodu do dôchodku v roku 1979 (s prestávkou v rokoch 1950 – 1953, keď z politických dôvodov pracoval ako redaktor vydavateľstva v Bratislave). R. 1968 sa stal členom korešpondentom SAV. Umrel v Bratislave.

Do jazykovedy vstupoval v polovici 30. rokov 20. storočia príspevkami, v ktorých analyzoval niektoré javy detvianskeho nárečia, prípadne aj širšie tekovských nárečí. K nárečovej tematike sa roku 1947 vrátil monografiou *Nárečie zátopových osád na hornej Orave*, v ktorej použil štrukturalistickú metódu. Dialektologickej problematike zostal verný po celý život. V tom istom roku vedno s Jozefom Štolcom publikoval *Dotazník pre výskum slovenských nárečí (Atlas slovenského jazyka)*. No už r. 1940 v Bartkovom Slovenskom jazyku uverejnil sériu statí, ktorých predmetom bola umelecká forma v prózach súčasníkov, ale aj klasikov (Kukučina a Timravy). Tejto téme sa vedecky venoval aj neskôr a rozšíril ju o vzťah spisovného jazyka a nárečia v umeleckom diele. Túto tému rozobral v práci *Dve kapitoly o spisovnom jazyku a nárečí* (1946) a rozšírenú o ďalšie témy ju zhrnul v práci *O jazyku a štýle slovenskej prózy* (1983). S touto jeho orientáciou úzko súvisí výskum štylistických javov, ktorým sa Eugen Pauliny v slovenskej jazykovede systematicky začal venovať ako prvý a možno ho pokladať za zakladateľa modernej slovenskej štylistiky. Na jeho základné zistenia nadvä-

zovali viacerí jazykovedci. Jeho výsledky mali osobitný význam pri tvorbe učebných textov a učebníc a pri výučbe slovenského jazyka na rozličných stupňoch škôl.

Eugen Pauliny má v slovenskej jazykovede výnimočné postavenie tým, že popri Ľudovítovi Novákovi ako jediný vo svojom vedeckom diele paralelne rozvíjal témy zo súčasného jazyka, ako aj z dejín slovenského jazyka, osobitne z dejín spisovnej slovenčiny a zároveň riešil všeobecnojazykovednú problematiku. Teoretickú lexikálno-syntaktickú problematiku na materiáli zo súčasného jazyka analyzoval v habilitačnej práci *Štruktúra slovenského slovesa* (1943), v ktorej priekopnícky nastolil problém lexikálnosémantickej podmienenosti vetných štruktúr v slovenčine. Na rozdiel od paralelnej zahraničnej koncepcie slovesnej valencie, ktorú o deväť rokov prv predstavil Francúz Louis Tesnière a v ktorej sa zdôrazňovali skôr formálne štruktúry utvárané touto vlastnosťou slovesa, v Paulinyho teórii intencie slovesného deja sa viac kládol dôraz na jazykovú sémantiku, konkrétne na sémantiku slovesa ako centrálného člena vety. Eugen Pauliny touto svojou prácou otvoril novú, „sémantickú“ kapitolu vo výskume slovnej zásoby aj gramatického systému slovenčiny a osobitne jej syntaktického systému.

Paulinyho vedecký záujem o systém súčasnej slovenčiny sa realizoval veľkým počtom štúdií venovaných základným otázkam spisovnej slovenčiny, ale aj syntézami, motivovanými najmä potrebami výučby vysokoškolských študentov. Už r. 1947 pripravil *Systém slovenského spisovného jazyka* v dvoch častiach, r. 1960 vydal *Krátku gramatiku slovenskú*, ktorá ako praktická príručka vyšla vo viacerých vydaniach, a r. 1981 uverejnil svoju originálne koncipovanú *Slovenskú gramatiku* s podtitulom *Opis jazykového systému*. Okrem toho vedno s Jozefom Ružičkom a Jozefom Štolcom prichystali *Slovenskú gramatiku* (1953, 5. vyd. 1968) a ako spoluautor mal podiel na veľkom počte učebníc a učebných textov pre rozličné typy stredných škôl.

Štrukturalistická orientácia Eugena Paulinyho našla svoj výraz vo výklade fonologickej štruktúry slovenčiny. Urobil tak v mnohých časopiseckých a zborníkových statiach, ako aj v syntézach *Fonológia spisovnej slovenčiny* (1961, 2. vyd. 1968) a *Slovenská fonológia* (1979). S touto témou súvisí jeho záujem o spisovnú výslovnosť (bol členom ortoepickej komisie Jazykovedného ústavu, ktorá odobrila text prvých oficiálnych *Pravidiel*

slovenskej výslovnosti [1984] skoncipovaný Ábelom Kráľom) a o pravopisnú sústavu (bol spoluautorom publikácie *O reforme slovenského pravopisu* [1948] a nových *Pravidiel slovenského pravopisu* [1953], pričom sa aktívne zúčastnil na príprave tejto pravopisnej reformy).

Eugen Pauliny intenzívne zasahoval do formovania teórie spisovného jazyka a jazykovej kultúry. Bol za aktívnu a cieľavedomú prácu pri pestovaní jazykovej kultúry a predstaviteľom slovenského purizmu vyčítal nekoncepčnosť ich postupu a to, že slovenskú kultúrnu verejnosť svojimi rigoróznymi postojmi uvádzali do pasívneho vyčkávania. Svoju predstavu o budovaní normy, o jej vlastnostiach a o jej kodifikácii sformuloval v stati *Norma spisovnej slovenčiny a zásady jej kodifikovania*; prichystal ju v súvisi s prípravou pravopisnej reformy r. 1953, ale tlačou vyšla až po takmer polstoročí (v Spisoch Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV ju vydal Slavomír Ondrejovič r. 2000). Za primeranú kodifikáciu slovnej zásoby spisovnej slovenčiny sa zasadzoval na vedeckej konferencii o slovníku spisovnej slovenčiny r. 1965, na ktorej predniesol ústredný posudok kritizujúci teóriu a prax kodifikácie slovnej zásoby uplatnenú v prvých štyroch dieloch *Slovníka slovenského jazyka* vznikajúceho pod vedením Štefana Peciara. Do tejto oblasti sa zaraďuje aj Paulinyho vedecký záujem o dejiny spisovnej slovenčiny. Prvý zo slovakistov Slovákov sa začal systematicky zaoberať touto témou a je autorom niekoľkých knižných verzií spracúvajúcich túto tému: prvá je z r. 1948, druhá („od začiatkov po Ľudovíta Štúra“) z r. 1966 a tretia („od začiatkov po súčasnosť“) z r. 1983.

S Paulinyho záujmom o vonkajšie dejiny slovenčiny úzko súvisí záujem o vnútorné dejiny. Pri výklade javov z histórie nášho jazyka, ako aj celých vývinových etáp autor uplatňoval systémový prístup k jazykovým javom a veľký význam pripisoval danej spoločnosti, ktorá je nositeľom a tvorcom jazyka. Výsledky svojich výskumov zverejňoval v štúdiách a v syntetických prácach *Fonologický vývin slovenčiny* (1962) a *Vývin slovenskej deklinácie* (1990; druhú z autorovej pozostalosti na vydanie prichystal Pavol Žigo). Osobitnú pozornosť Eugen Pauliny venoval cyrilo-metodskému obdobiu v našich kultúrnych dejinách. Svoje poznatky zhrnul v práci *Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy* (1964) a v nedokončenej práci *Život a dieťa Metoda, prvoučiteľa národa slovienskeho* (rukopis doplnil a na vydanie pripravil Šimon Ondruš, 1985). Spolupracoval aj pri prekladaní jedinečného

básnického diela Konštantína Filozofa do súčasnej slovenčiny – *Proglasu* – s básnikom Viliamom Turčánym a mal aktívnu účasť pri vydávaní diel klasikov slovenskej literatúry a slovenských ľudových rozprávok.

Vo svojich prácach so všeobecnojazykovedným obsahom Eugen Pauliny zdôrazňoval najmä tri tézy: že jazyk môžeme adekvátne skúmať iba ako systém, že jeho jednotky sú dané nerozlučiteľnou jednotou významu a formy a že funguje v tesnej spätosti so spoločnosťou a s myslením.

Počas pôsobenia na Filozofickej fakulte UK sa prejavil ako znamenitý pedagóg, viac rokov bol aj vedúcim katedry slovenského jazyka. Na podporu štrukturalistického prúdenia v jazykovede a iných príbuzných disciplínach založil a viedol *Bratislavský lingvistický krúžok* (1945 – 1950) a jeho časopis *Slovo a tvar* (1947 – 1950), viac rokov ako hlavný redaktor viedol Jazykovedný časopis a publikačné orgány na Filozofickej fakulte UK.

Eugen Pauliny utvoril originálne a inšpiratívne vedecké dielo, na ktoré sa intenzívne nadväzovalo a nadväzuje v ďalších obdobiach vývinu slovenskej jazykovedy.

Eurojazyk

TERÉZIA KOLKOVÁ

Pojem *eurojazyk*, ktorý sa aj na Slovensku často pomenúva anglickým slovom *eurospeak*, mohli by sme označiť aj ako *eurožargón*. Tento pojem zahŕňa nejasný, frázovitý jazyk dokumentov Európskej únie (EÚ), konkrétne chápanie jeho významu je však subjektívne a na Slovensku sa ho dosiaľ – na rozdiel od viacerých ďalších európskych štátov – nepokúsili vymedziť nijaké odborné štúdie. Pátranie nás privedie len k niekoľkým novinovým článkom, ktoré naň odkazujú ako na samozrejmu, známu vec. Používajú pritom prívlastky ako „politicky korektný“ (Slovenský národný korpus. In: SME, 10. októbra 2002), „nezrozumiteľný“ (Slovenský národný korpus. In: Domino fórum, jún 2002), „kulantný“ (Slovenský národný korpus. In: SME, 16. júla 2002), „plný dutých fráz“ (Zelinger, 2005) alebo „orwellovský“

(Krivošík, 2004), ktoré naznačujú hodnotiace postoje pripisované tomuto slovu vo všeobecnom vnímaní. Pri niektorých z nich je negatívna konotácia zrejماً.

1. Lexika a syntax eurojazyka

V zahraničí je eurojazyk už rozpracovaný nielen v odborných štúdiách, ale aj v slovníkoch s ambíciou praktických príručiek pre občanov EÚ. Európska informačná asociácia (*European Information Association*) napríklad vo februári 2004 vydala 350-stranový slovník *Eurožargón: slovník akronymov, skratiek a terminológie Európskej únie* (*Eurojargon: a dictionary of European Union acronyms, abbreviations and terminology*) s viac ako 5 200 heslami. Jeho názov naznačuje, že eurojazyk zahŕňa skratky a termíny patriace do oblasti lexiky, ku ktorým môžeme pridať špecifické konštrukcie zo syntaktickej oblasti. Uvedme aspoň niekoľko príkladov na každú z týchto skupín.

1.1. Skratky

Podľa bruselskej spolupracovníčky britského internetového periodika *Consumer News* Almy Williamsovej (Williams, internet) varujú skratky EÚ od plnovýznamových slov so symbolickým zmyslom (ako SOCRATES a ERASMUS pre vzdelávacie programy, NATURA 2000 pre európsku ekologickú sieť na ochranu pôvodnej fauny a flóry) po rôzne náhodné zoskupenia písmen bez akéhokoľvek významu či humoru (ako WEEE – program proti neefektívnemu zaobchádzaniu s elektrickými a elektronickými zariadeniami). Možno nájsť duchaplné až vtipné zoskupenia začiatočných písmen (ako NOW s významom „nové príležitosti pre ženy“ – *New Opportunities for Women* – alebo LEADER s významom „vodca“ pre program na prepojenie medzi aktivitami na rozvoj vidieckej ekonomiky – *Liason entre Action de développement de l'Economie Rurale*). Niektoré skratky nadobúdajú humorný odtienok až v národnom jazykovom prostredí (napríklad skratka CAP označujúca spoločnú poľnohospodársku politiku v slovenčine nevďak pripomína frazeologický zvrät o capovi v záhrade).

Slovníky skratiek ponúkajú okrem ich doslovného významu väčšinou aj výklad. Jeho potrebu stupňuje zvyk úradníkov EÚ používať skratky v dokumentoch bez vysvetlenia, čo kritici označujú za jeden znak izolácie a dôvod

nezrozumiteľnosti eurosвета. B. Blažek ironicky konštatuje, že „skratky sa používajú ako špeciálne heslá a slúžia na permanentné testovanie čitateľovej pozornosti“ (Blažek, internet).

1.2. Termíny

Spomenutý slovník popri skratkách vykladá aj množstvo terminologických výrazov, ktoré sa stali typickými pre jazyk EÚ. Charakteristické sú napríklad názvy dokumentov a ich súborov, procesov atď. (*Acquis Communautaire, Agenda 2000, Maastrichtská zmluva, Parížska zmluva, Rímska zmluva...*) alebo všeobecné pomenovania, v bežnom jazyku často nezvyčajné, ktoré v tematickom kontexte EÚ nadobudli špecifický odtienok (*additionality* – doplnkovosť, *co-decision* – spolurozhodovanie, *comitology* – súbor komisií dozerajúcich na implementáciu komunitného práva; viac výrazov možno nájsť na: www.europarl.org.uk/EU/textonly/txeurospeak.htm alebo www.europecounts.org.uk/yourguide.glossary).

Niektoré výrazy možno dnes nazvať „európskymi“ vďaka výrazne vyššej frekvencii v kontexte európskych tém. Patria medzi ne napríklad *diverzifikácia, flexibilita, identita, implementácia, inovácia, integrácia, konvergencia, mobilita, negociovanie, participácia, programovanie, rovnováha, rozšírenie, subsidiarita, zóna* a pod.

Osobitnú skupinu medzi termínmi eurojazyka predstavujú slová s predponou *euro-*. Autor článku na stránke učiteľov angličtiny pracujúcich v Grécku vyratúva niekoľko euroslov: *eurošek, eurodlhopis, eurokredit, eurodlh, eurofil, eurofób, eurocentrista, eurofanatik, euroskeptik, eurovízia...* Výpočet sa končí slovnou hrou: „A keď sa europoslanci práve nezúčastňujú na eurosamite, tvrdo pracujú, sediac na svojich eurostoličkách, spolu s ďalšími eurokratmi na tvorbe eurospeaku“ (tamže).

Pod titulom *Výkladový slovník našich nových slov alebo slovenčina do Európy integrovaná* priťahuje čitateľov rubrika *Vysvetľovníček* vo štvrtoročníku *Náš vidiek. Hlasy a ohlasy slovenského vidieka*. V čísle 1/2005 sa možno napríklad dozvedieť, že *kapacita* znamená niekedy čas, inokedy čas, ľudí aj peniaze, inokedy ľudí a inštitúcie alebo dokonca dostatok kvalitných projektov. Slovo *agenda* označuje buď program, alebo právomoc. Sloveso *implementovať* zastupuje výrazy *realizovať* aj *zahrnúť*. Slovo *integrovany* vyjadruje to, čo *komplexný, všestranný* alebo *prijatý za člena*. Slovo *ad-*

vokačný si zasa treba preložiť ako *presadzujúci*. (*Výsvetľovníček*. In: *Náš vidiek*, 2005, č. 1, s. 43)*

1.3. Zvraty a konštrukcie

Popri špecifických skratkách a termínoch sa v rámci *eurojazyka* vytvorila vrstva typických zvrátov a celých konštrukcií zložených zo slov bežnej slovnnej zásoby. Vznikajú napríklad multiverbizáciou v snahe pomenovať veci a javy vedeckejšie či úradnickejšie. „Kto opisuje prasatá ako ‚prasačí druh‘? Kto nazýva kvety ‚nejedlou zeleninou‘, jazerá, moria a rieky ‚vodným životným prostredím‘?“ pýta sa A. Williamsová.

Medzi typické zvraty jazyka EÚ môžeme ďalej zaradiť napríklad tieto slovné spojenia: *deficit demokracie, spoločný trh, spoločná politika, kvalifikovaná väčšina, mnohorozmerné fenomény, trvalo udržateľný rozvoj, vyrovňovanie regionálnych disparít, komunitárne programy, realizácia stratégie, vlastné zdroje, štrukturálna politika, kritické množstvo, stabilné jadro* a pod.

Viacslovné jazykové konštrukcie však vytvárajú určitý prienik eurojazyka a všeobecného byrokratického jazyka, najmä ak prihliadneme na zúžené chápanie eurojazyka ako množiny úplne nových pojmov pomenúvajúcich eurojavy dosiaľ neexistujúce v žiadnom národnom jazyku a v zásade neprekladaných, ako napríklad *eurlex* – zbierka zákonov EÚ. Niektorí autori však chápu eurojazyk širšie a za bohatý zdroj viacslovných eurojazykových kon-

---

* „*Jozef nemá na to kapacitu* = Jozef nemá na to čas. *Naša inštitúcia nemá na to kapacitu* = naša inštitúcia nemá na to čas, ľudí ani peniaze. *Budujeme kapacity na vidieku* = vzdelávame ľudí, vytvárame inštitúcie, aby mohli samostatne pracovať. *Je potrebné zvýšiť absorpčnú kapacitu pre štrukturálne fondy EÚ* = je potrebné zvýšiť schopnosť napísať a realizovať dostatočný počet kvalitných projektov, prostredníctvom ktorých budeme schopní využiť finančnú pomoc zo štrukturálnych fondov EÚ.

Agenda dnešného stretnutia = program nášho stretnutia. *To nie je agenda nášho ministerstva* = ministerstvo nemá právomoc dané otázky riešiť.

Budeme implementovať projekt = budeme realizovať projekt. *Vláda do svojich politik neimplementovala princípy trvalo udržateľného rozvoja* = vláda do svojich politik nezahrnula princípy trvalo udržateľného rozvoja.

Integrovaný rozvoj vidieka = komplexný, všestranný rozvoj vidieka zameraný na všetky sektory (poľnohospodárstvo, lesníctvo, drobné služby, turistický ruch...) spoločne. *Slovensko sa integrovalo do transatlantických štruktúr* = Slovensko vstúpilo do NATO a Európskej únie.

Advokačné aktivity = aktivity na presadenie našich myšlienok.“ (ir, mb)

štrukcií označujú napr. názvy a celé texty oficiálnych vládnych materiálov (*Správa o implementácii a čerpaní predvstupových nástrojov, štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu, Systém riadenia vlastných zdrojov Európskych spoločností v Slovenskej republike po vstupe do Európskej únie, Návrh Akčného plánu pre trvalo udržateľný rozvoj v podmienkach SR* a pod.).

2. Eurojazyk ako jazykový systém

Podľa väčšiny autorov však podstata eurojazyka nespočíva vo vlastnom slovníku a špecifických zvratoch, ale hlbšie – v jazyku ako takom. Jazyk ako celok vplýva podľa B. Blažeka na Európanov účinnejšie ako jednotlivé slová, pretože „proti taktike eufemizmov si už vďaka kritickej reflexii totalitného jazyka z pera Klemperera (*lingua tertii imperii*) alebo Orwella (*newspeak*) vybudovali imunitu“ (tamže).

2.1. Nástroj moci

Politológovia a teoretici masových médií jazyk často označujú za nástroj moci, ktorú v prípade EÚ kritici prisudzujú jej zakladajúcim veľkým štátom – Veľkej Británii, Francúzsku a Nemecku. „Nové koncepty a idey EÚ tvoria predovšetkým tieto veľké členské štáty a vďaka dominancii svojich jazykov sú schopné dominovať aj v politickej debate,“ konštatuje I. Ahtiainen. Mnohí autori nečitateľnosť dokumentov EÚ označujú za zámernú stratégiu na ovládanie občanov únie. V článku nazvanom príznačne *Eurojazyk alebo nečitateľnosť ako stratégia* B. Blažek konštatuje, že ide o „pokús vytlačiť kritické myslenie a konanie nekritickým neosobným jazykom“, ktorý je „veľmi vzdialený od pravého ducha Európy“ (Blažek, internet).

2.2. Prostriedok lži

Za najjasnejší dôkaz manipulatívneho pôsobenia eurojazyka autori štúdií označujú skrytú prítomnosť lži. Prispievateľ českej internetovej stránky www.virtually.cz, ktorá medzičasom zanikla, vtesnal problém do slovnej hry „eulož“, pričom predpona *eu-* môže vyjadrovať aj grécku príslovku *eu* – dobre, príjemne, blažene. M. Phillipsová používa silné slovo *brainwash* (vymyť mozog) a ironicky opisuje utkvelú predstavu britskej vlády týkajúcu sa európskeho patriotizmu, na základe ktorej verí, že „Brit sa raz zobudí z hlbokého spánku nevedomia a s výkrikom radosti spozná,

že sa naozaj teší zo straty svojej moci a ekonomickej samostatnosti“ (tamže). Pojmový aparát M. Phillipsovej naznačuje postoj kritikov *eurojazyka*, ktorí otvorene hovoria o novej totalite a predmet svojej kritiky nepokryto prirovnávajú k rétorike vodcov Sovietskeho zväzu či Orwellovmu *newspeaku*.

2.3. Pojmový chaos

Úspech jazykovej lži zabezpečuje *eurojazyku* podľa jeho odporcov pojmový chaos a zdanie nevyhnutnosti. B. Blažek za jeden z princípov *eurojazyka* označuje nezvládnuteľnú kvantitu, ďalší vidí v príliš komplikovanom a náročnom štýle (tamže). V snahe aplikovať na dokumenty EÚ tradičné analytické procedúry zdôrazňuje tri zistenia: 1. V písomníctve EÚ sa nerozvinuli nijaké národné tradície, nijaké mysliteľské školy, nijaká polemika. 2. V textoch EÚ nenachádzame ani konfrontáciu medzi populárnym a vyšším štýlom. 3. Jedinou aplikovateľnou metódou ostáva chronologická metóda: staršie a novšie texty sú rozlíšiteľné, hoci medzi ideami ani v terminológii nebadat' nijakú dramatickú evolúciu. „Novšie texty však i tak často citujú staršie texty ako svoje zdroje. Absolútna väčšina citátov sa vzťahuje na európsku literatúru“ (tamže).

Sebestačnosť eurodokumentov B. Blažek považuje za typickú charakteristiku procesov vnútri EÚ, ktorá z euroúradníkov vytvára kastu. „Zázračná udica, ktorá pomáha euroúradníkom nájsť v nekonečnom oceáne vedeckého poznania správne – vzájomne kompatibilné – tvrdenia, mohla by sa nazvať kritérium akceptovateľnosti. Akceptovateľný výrok musí znieť tak, aby ho nijaký euroúradník neodmietol. To je postačujúca podmienka na definíciu tohto kritéria, pretože pisateľmi a čitateľmi textov EÚ sú tí istí – euroúradníci. Sú si plne sebestační. Jedinou a úplne dostatočnou zručnosťou, ktorá je potrebná na praktizovanie tejto metódy, je byť jedným z nich, byť vyvolený ako euroúradník. (Patrím, teda som.)“ (tamže). Podľa pozorovania B. Blažeka eurodokumentom často chýbajú základné náležitosti, ako dátum (vytvorenia dokumentu aj historických udalostí z dejín EÚ, na ktoré sa dokument odvoláva) a meno autora, k čomu sa pridružujú už spomínané nevyvetľované skratky. Pre anonymitu, neosobnosť a neukotvenosť v reálnom čase B. Blažek kladie paralelu medzi dokumenty EÚ a mýty, pričom výrazom *eurojazyka* pripisuje úlohu posvätného tabu.

2.4. Zdanie nevyhnutnosti

K pojmovej nejasnosti sa pridružuje spomenuté zdanie nevyhnutnosti, ktoré podľa M. Phillipsovej znie ako spodná melódia v pozadí rečí založených na ilúziách namiesto argumentov. Omyly sú v takomto sebestačnom, izolovanom, nespochybniteľnom skleníku, prirodzene, priam nemožné. „Ak objektívny duch robí chyby, sú len zdanlivé (ako hovoria Francúzi: *reculer pour mieux sauter* – *počkať na vhodnejší okamih*)“, konštatuje B. Blažek v narážke na paralelu s Hegelovým filozofickým konceptom historického vývoja.

3. Prekladový problém

Problém eurojazyka osobitným spôsobom zasahuje prekladateľskú profesiu. Medzi najznámejších aktivistov bojujúcich nielen za jednoduchosť jazyka, ale aj za práva prekladateľov patrí fínsky lingvista Jyrki Lappi-Seppälä, pôsobiaci v Európskej komisii ako koordinátor skupiny približne 100 fínskych prekladateľov a predsedajúci najväčšiemu svetovému združeniu prekladateľov. „Veľmi často sa stáva, že čím je dokument dôležitejší, tým kratší čas je k dispozícii na prípravu kompletnej fínskej verzie. A tak môže kľúčový termín prekladať službukonajúci prekladateľ počas noci, tlačení nemožnosťou konzultovať ho s kýmkoľvek vo Fínsku“ (Ahtiainen, internet). J. Lappi-Seppälä dáva nazrieť do procesu vzniku niektorých výrazov, ktoré medzičasom v eurojazyku zapustili korene. Preložiť niektoré termíny pochádzajúce z angličtiny, nemčiny či francúzštiny je podľa neho priam nemožné, a tak prenikajú do fínskej administratívnej kultúry cudzorodé koncepty.

V tejto súvislosti viacerí jazykovedci upozorňujú na problematiku prekladov a originálov. Požiadavka tvorcov dokumentov EÚ, aby sa za originály označovali viaceré jazykové verzie súčasne, odporuje podľa nich základnej definícii originálu a zároveň výrazne štylisticky i lexikálne obmedzuje prekladateľov nútených vytvoriť z jedného originálu druhý „originál“ – úplne totožný a rovnako jednoznačný. Trampotám s prekladmi v rozšírenej 25-člennej únii sa venoval aj britský týždenník *The Economist*, ktorý citoval aj tieto postrehy nemenovaného zdroja: „Ukázalo sa, že nájsť prekladateľa, ktorý je schopný preložiť text napríklad z estónčiny do portugalčiny, je prakticky nemožné. Prejavy sa tak prekladajú často najskôr do

angličtiny a až potom do tretieho jazyka. Lenže to, že poznáme všetky slovíčka, ktoré dotyčný vypustí z úst, ešte neznamená, že význam jeho prejavu aj pochopíme,“ (porov. *EÚ má problémy s prekladmi*. In: www.markiza.sk). Problém lakonicky uzatvára B. Blažek: „Dvojjazyčné ‚originálne verzie‘ nemôžu byť originálom ani pre jeden z oboch jazykov, ale sú originálne iba na administratívne účely a z administratívneho pohľadu“ (Blažek, internet). To má, na druhej strane, svoje výhody – práve vďaka zhodným prekladom euroslov vieme, že sa hovorí o tom istom. Napríklad *Stability Pact* bude vo Fínsku aj v Grécku paktom a nie dohodou alebo zmluvou a slovenského čitateľa nebudú miast’ rozličné preklady tzv. *gendervýboru* v EP.

4. Odcudzenie a zodpovednosť zaň

Za vážny dôsledok vymenovaných charakteristík javu, ktorý vstúpil do povedomia ľudí ako *eurojazyk*, jeho kritici označujú priemernosť a nevýraznosť, ľahostajnosť a odcudzenie. Úradníci EÚ akoby sa často zámerne vyhýbali expresívnejším výrazom, cítiac sa bezpečnejšie medzi mantinelmi neutrálnosti. K.-M. Gauss europriestor vrátane jeho jazyka prirovnáva k staničnému bufetu: „Nič, čo sme tam robili, neutkvie v pamäti toho miesta. Možno je práve toto tým, čo hľadáme, na druhej strane sme si istí, že tam nenájdeme nič okrem rýchleho občerstvenia, ktoré rýchlo a zahanbene skonzumujeme, pretože eurobufet možno nemá nijaké iné tajomstvo ako to, že je antimiestom, ktoré možno ľubovoľne reprodukovat’, ktoré neumožní dlhšie pobudnúť a ktoré nám negarantuje nijakú históriu“ (Gauss, 2004).

Spätosť eurojazyka s hlbšími vnútornými problémami EÚ je teda zrejmä a asi má pravdu A. Williamsová, ktorá tvrdí, že „potrebné nie je len zjednodušenie jazyka, ale zjednodušenie celého systému“ (Williams, internet). No, paradoxne, práve tzv. *Zmluva zakladajúca ústavu pre Európu*, ktorá si toto zjednodušenie dala za cieľ, stáva sa častým terčom kriticky naladených autorov. Zdá sa teda, že bez výraznejšej sebareflexie sa jazyk EÚ ocitne v bludnom kruhu, ktorý výstižne uzatvára konštatovanie britského časopisu *The Economist*: „Nekonečne invenční bruselskí eurokrati už majú na nezrozumiteľnosť svojho jazyka v zálohe riešenie – tzv. *eurojazyk*.“ (*EÚ má problémy s prekladmi*. In: www.markiza.sk.)

LITERATÚRA

- AHTIAINEN, Ilkka: *Large EU member states dominate Eurospeak*. In: www2.helsinginsanommat.fi/english/archive/news.asp?id=20000731xx10.
- BLAŽEK, Bohuslav: *Eurospeak or Unreadability as A Strategy*. In: www.eurovision2000.net/text/textarch027.html.
- EÚ má problémy s prekladmi*. In: www.markiza.sk.
- GAUSS, Karl-Markus: *Európska abeceda*. Bratislava : Kalligram, 2004, s. 56.
- KRIVOŠÍK, Lukáš: *Vítek: SDKÚ nehovori vo frázach*. In: Právě spektrum, 21. mája 2004 (www.prave-spektrum.sk).
- Slovenský národný korpus (*Hurá do Európy!*) In: Domino fórum, jún 2002).
- Slovenský národný korpus (*Kandráčova prvá stovka dní*). In: SME, 16. júla 2002).
- Slovenský národný korpus (*Možno pride aj revolúcia*). In: SME, 10. októbra 2002).
- Výsvetľovníček*. In: Náš vidiek, r. 2005, č. 1, s. 43.
- WILLIAMS, Alma: *Eurospeak Simplified*. In: Consumer News (www.nfcg.org.uk/ConsNews/cn208p06.htm).
- ZELINGER, David: *Pre Figeľa robia ľudia od nevidím do nevidím*. In: SME, 9. februára 2005.

Štyri etudy o prevzatých slovách

JÁN HORECKÝ

1. Etuda o sommelierovi

Slovo *etuda* sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ) vysvetľuje ako cvičná skladba, cvičenie, ale v Slovníku cudzích slov (1997; ďalej SCS) sa podáva oveľa širší výklad. Je to nielen v hudobnej oblasti skladba technického rázu na študijné, niekedy aj herecké účely, ale aj drobný prozaický, filmový a iný útvar, ktorý rozvíja určitú tému. V tomto význame možno (a chceme) použiť slovo *etuda* vo svojej úvahe.

Táto úvaha je zameraná na slovo *sommelier*. Toto slovo sa neuvádza ani v KSSJ, ani v SCS. Možno ho však nájsť v Slovenskom národnom korpuse Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Uvádzajú sa tu až štyri kontexty.

Z nich vidieť, že pri slove *sommelier* ide o osobu, ktorá má do činenia s vínom v reštaurácii pri obede. Je dosť jasné aj to, že ide o slovo francúzskeho pôvodu, a to je v dnešnej záľahе anglických termínov dosť prekvapujúce. Takisto prekvapuje, že slovo *sommelier* sa uvádza vo Websterovom slovníku (Webster seventh new collegiate Dictionary, 1965). Tu sa poukazuje na staroprovensálsku podobu *saumalier* vo význame „vodič nákladného zvieratá“ i na starofran-

cúzske slovo *sagma* vo význame „nákladné sedlo“. Ale uvádza sa tu aj nový význam „čaišník v reštaurácii, ktorý má na starosti víno a jeho podávanie,“ aj novšia podoba *wine steward*, čo by sme mohli preložiť ako *vínny čaišník*.

V tomto význame, resp. v takýchto súvislostiach sa dá používať slovo *sommelier* aj v širšom význame. Mohol by sa ním označovať odborník na výrobu a prípravu vína, ako aj na jeho hodnotenie. Teda niečo také ako *vrt-majster*, príp. *zvukový majster* v rozhlase. Pravda, návrhy ako *vínmajster*, *vínny majster*, resp. užšie *chuťový majster*, *chuťmajster* dnes už nezapadajú do radu odvodených slov tohto typu. Bolo by teda zrejme výhodné ostať pri prevzatom slove *sommelier* a prijať i jeho adaptovanú podobu *somelier*.

V súvislosti s prvou zložkou slova *somelier* treba sa dotknúť aj pôvodu a osudu zložky *sou*. V etymologických slovníkoch sa dočítame o súvislosti so slovom *sagma*, ktorým sa označovalo sedlo, resp. pomôcka na ukladanie prenášaného tovaru. Pozoruhodným hláskovým postupom, ktorý tu nemôžeme podrobnejšie vysvetľovať, dospelo sa až k podobe *sou*, ktorá sa súčasne objavuje napr. v českom slove *soumar*.

Treba poznamenať, že toto slovo nesúvisí so slovenským *somár*, ale ani s českým slovom s predponou *sou-*, ktorou sa označuje súhrnnosť, blízkosť v slovách ako *soubor*, *soused*, *soulodí*. Preto by sme mali aj isté ťažkosti pri jeho mechanickom prevode do slovenskej podoby. A preto treba kladne hodnotiť aj preklad v Česko-slovenskom vojenskom slovníku (1979), kde sa píše, že *soumar* je nosné zviera (čo môže byť konkrétne *mulica*, *kôň*, *somár*, prečo nie aj *osol*?).

Ako vidieť z našich úvah a poznámok, nie je také ľahké rozhodnúť sa pre jednu možnosť. Preto sme sa aj rozhodli zvoliť etudu ako útvar poskytujúci väčšie možnosti a návrhy.

2. Etuda o morféme *nano-*

V nadpise tejto etudy sa s výnimkou predložky *o* používajú len cudzie slová. Z toho slovo *etuda* je z francúzštiny, slovíčko *nano* z gréčtiny. Slovo *morféma* je vlastne prispôsobené z gréckych prvkov: *morfé* je podoba a *éma* je adaptovaná grécka koncovka a spolu to je „najmenšia zvuková jednotka jazyka s významom alebo funkciou v danom slovnom tvare“ (teda napr. koncovka, koreň slova). A *nano-* je čistý grécky tvar, len mierne upravený odtrhnutím koncovky *-s*. V gréčtine *nanos* znamená „maličký“, resp. aj „tr-

pasličí“ a v podobe *nano-* funguje ako predpona. Práve vzhľadom na túto predponovú funkciu je v strede nášho záujmu v tejto etude.

V biologických vedách je už oddávna známy pojem a jeho jazykové vyjadrenie slovom *nanizmus*. Morfémou *nan(o)-* sa tu vyjadruje práve „malosť, malý“, resp. až „maličký rozmer“. Proti nanizmu sa kladie *gigantizmus* – obrovský, veľký rozmer. Obidve tieto podoby sa prejavujú u živých bytostí (aj pri rastlinách).

V medicíne sa však morfémou *nano-* naznačuje maličký rozmer týkajúci sa aj častí tela: *nanocefalia* je mimoriadne malá hlava, termínom *nanomélie* sa označujú mimoriadne malé končatiny. A celkovú malosť ľudskej bytosti vyjadruje pomenovanie *nanosómia* (*sóm* znamená telo).

Nový, presne vymedzený význam dostáva morféma *nano-* vo fyzike, v pomenovaní rozmerov v spojení so slovami *meter*, *milimeter*. Označuje sa ňou tretí stupeň veľkosti (presnejšie malosti), v metrickom vyjadrení dĺžky je to rozmer vyjadrujúci miliardtinu metra, algebricky 10 na mínus 9, čiže 1/1 000 000 000. Má značku *n*, napr. *nm* – *nanometer*, *ng* – *nanogram*.

Graficky znázornené:

milimeter 1/1000 – 10^{-3} (desať na mínus tretiu);

mikrometer 1/1 000 000 – 10^{-6} (desať na mínus šiestu);

nanometer 1/1 000 000 000 – 10^{-9} (desať na mínus deviatu).

V súčasnosti sa vo vedeckej literatúre rozširuje morféma *nano-* v dvoch významoch. Predovšetkým nadväzuje na číselnú hodnotu jednej miliardtiny a označuje veľkosť (resp. malosť) daného objektu – *nanopočítač*, *nanoprístroj*. Ale oveľa častejšie sa používa na označenie v nanorozmeroch, vo veľmi malých rozmeroch. Tak analogicky s pomenovaniami *mikroštruktúra*, *mikrobiológia* máme *nanoštruktúru*, *nanobiológiu*, ale aj *nanotechniku* a *nanotechnológiu*.

Vcelku treba konštatovať, že kým v technických a ekonomických oblastiach prevláda preberanie terminológie z angličtiny, v teoretických oblastiach sa lepšie dajú využívať grécko-latinské prvky, a tým sa náš vedecký jazyk vracia k svojim najstarším prameňom.

3. Etuda o morféme *techno-*

Podobne ako pri morféme *nano-* aj pri úvahách o morféme *techno-* treba vychádzať z koreňa *techné*, čo znamenalo v starej gréčtine „remeslo, umenie“.

ale aj „šikovnosť vo všeobecnosti“. Vyskytuje sa predovšetkým v základnej podobe *techn-* a k tejto koreňovej morféme sa pripájajú rozličné iné korene. Tak vznikajú slová ako *technik*, *technika*, ale aj *technokracia*, *technológia*.

Bude osožné pristaviť sa pri dvojici *technika* – *technológia*, lebo tieto dve slová sa niekedy nevyužívajú celkom vhodne. Pri ich posudzovaní treba vychádzať z ich významovej štruktúry. Tá je v slove *technika* dosť rozmanitá. V KSSJ sa pri slove *technika* rozlišuje predovšetkým súbor výrobných prostriedkov a výrobných postupov. Popri súbore postupov sa uvádza aj súbor strojov a prístrojov. K tejto dvojici sa voľne pripája hovorová podoba pomenovania vysokej školy – *technika*.

Naproti tomu *technológia* má jednoduchý význam ako mnoho iných slov zakončených na *-lógia*: je to skúmanie (novšie niekedy aj veda) o istej oblasti vedenia – v našom prípade by *technológia* mohla byť veda, náuka o tom, čo sa označuje morférou *techno-*. Iba druhotne a nie dosť odôvodnene sa ním označuje spôsob, výrobný postup – teda činnosť vcelku blízka technike. Napr. *technika mlátenia* – *technológia mlátenia* je nielen konkrétne využívanie prístrojov a pomôcok, ale aj spôsob, hľadanie možností a pod.

Pri špeciálnom skúmaní morfémy *techno-* sa niekedy rozlišujú tri prípady. V prvom sa útvar *techno* pokladá za podstatné meno a vyznačujú sa pri ňom dva významy: 1. štýl, postup inšpirovaný technikou, 2. technika vyrobená zo syntetických, kovových a pod. vláken, ktoré svojím vzhľadom pripomínajú techniku.

Ako osobitné podstatné meno môže byť pomenovanie *techno* aj prvkom zložených slov (*technoscéna*, *technopárty*), resp. vo význame „technický“ (*technoštyl*, *technomateriál*). Pravda, niekedy ťažko rozlíšiť a nie je to ani vždy nevyhnutné, či ide o samostatné podstatné meno alebo o osobitný koreň. V Slovenskom národnom korpuse je nateraz desať záznamov typu *technohudba*, *technorytmus*, *technoscéna*, *technoštyl*, *technoklub*, ale v práci *Nová slova v češtině 2* (Praha 2004) je zaregistrovaných (okrem koreňových morfém) vyše päťdesiat hesiel nielen typu *technopárty*, ale aj hodnotiacich typu *technonenávist*, *technopesimista*, *technostrach*.

Len budúcnosť ukáže, či sa slová takéhoto typu stanú pevnou súčasťou slovnej zásoby daného moderného jazyka (ako je čeština a nepochybne aj slovenčina).

Aj slová s morférou *techno-* sú presvedčivým dokladom na to, že prameňom preberania nie je len angličtina, ako to je napr. v ekonomike, politike, ale že nevysychajúcim prameňom je aj stará gréčtina, klasická opora na tvorenie a preberanie odborných pomenovaní.

4. Etuda o servírovaní a servovaní

Na prvý pohľad by vlastne sloveso *servírovať* nemalo byť predmetom úvah typu etudy. Ved' v KSSJ sa vysvetľuje ako „predkladať, predložiť, podať, podávať“. Sloveso *servírovať* súvisí s latinským slovesom *servio, servíre*, ktoré má popri základnom význame „byť otrokom, servom“, ako aj slúžiť vo všeobecnosti aj ďalšie významy: „byť zaťažený, mať záväzok“, ako aj „slúžiť niečomu, oddávať sa“ atď. Sloveso *servírovať* nemožno dávať do súvislosti s latinským slovesom *serváre*, ktoré má základný význam „pozorovať“ (porovnaj slovo *observatórium*), ale aj „striehnuť, strážiť, neopúšťať miesto, uchovávať“.

Ani jeden z naznačených významov, či už pri latinskom slovese *servire*, alebo *servare*, nemôže byť dobrým východiskom pre náš pokus vysvetliť sloveso *servírovať* vo význame „predkladať, podávať, resp. obsluhovať pri stole, pri jedení“. Treba sa teda obrátiť na pôvod slovesa *servírovať*, a to najmä na jeho význam „poslúžiť tak, že sa predloží, podá žiadaná vec“.

Pozoruhodná je aj slovotvorná podoba pomenovania osoby, ktorá servíruje. Prvá pozoruhodnosť je v tom, že ju máme len v ženskej podobe. Pomenovanie mužského obsluhovateľa jednoducho chýba. Ani analógia s dvojicou *kasír – kasírka* (a teda *servír – servírka*) nám tu nepomôže, lebo ide o štylisticky, resp. štýlovo veľmi odlišné pomenovania.

Na pomenovanie vecí sa slovesný základ *servír-* využíva jednak v názve *servítok/servítka* ako pomenovanie štvorcového kusa látky alebo jemného papiera používaného pri jedení, resp. na balenie – je tu zreteľná súvislosť s koreňom *servíre* – „slúžiť“.

Oveľa častejšie a výraznejšie sú slová *servis, servisný* prevzaté a do značnej miery adaptované z angl. podoby *service*. Slovom *servis* sa pomenúva jednak súprava náčinia na podávanie jedál, teda na obsluhu (*servire*), ale najmä oprava a údržba, poskytovanie služieb v technickom význame.

Význam „obsluha“ sa využíva aj ustálene v predpone *servo-* v takých slovách ako *servomotor, servobrzdy, servopohon, servomechanizmus*, vždy vo význame „pomocný“.

Napokon treba pripomenúť aj abstraktné pomenovanie *servitút* – služobnosť, služobnícky pomer.

Slovo *servis*, ako sme už povedali, je prevzaté z angličtiny, a to ako celok, nerozčlenené na koreň *ser-* a príponu *-is/-vis*. V angličtine má bohatú významovú štruktúru. Vo Websterovom slovníku sa zaznamenáva osem významov, často členených na vedľajšie významy, napr. 2 a) práca ako činnosť, 2 b) pomoc. V slovenčine sú v KSSJ len dva významy: 1. oprava a údržba výrobkov, dielňa na tieto práce, 2. poskytovanie služieb v rozličných odboch. Pravda, ako homonymum sa uvádza pomenovanie náčinia na podávanie jedla a nápojov.

Kým v slovách odvodených alebo aspoň súvisiacich so slovesom *servírovať* je slovtvorná štruktúra zreteľná, v niektorých je dosť zastretá. Napr. v pomenovaní *server*, čo je počítač, ktorý riadi počítačovú sieť a poskytuje služby súčasne viacerým používateľom, je v druhom význame zreteľný vzťah k servírovaniu, poskytovaniu služieb. Celkom jednoznačný je význam „podávanie“ v tenise, kde *serv* je uvedenie lopty do hry, jej podanie hráčovi. A teda aj celý (opakovaný) úkon sa označuje ako *servovanie*.

K latinskému slovesu *servo, servare* treba v našich súvislostiach dodať len toľko, že jeho základný význam sa odráža a uchováva v takých slovách ako *konzervovať, rezervovať* – vidieť v nich stopu vo význame „uchovávať, chrániť“.

Vcelku však môžeme jasne rozlíšiť slovesá *servírovať* a *servovať*, hoci v oboch je základ *serv* „slúžiť“.

DISKUSIE

Z problematiky prepisovania anglických prevzatí

ADA BÖHMEROVÁ

Slovo *teenager* k nám preniklo v posledných desaťročiach minulého storočia ako jedno z početných prevzatí z angličtiny a v slovenčine si už našlo svoje trvalé miesto s frekventovaným výskytom. Zaplnilo tak pomenúvaciú medzeru v slovenskej slovnej zásobe, kde síce existujú slová *adolescent*, *dospievajúci*, *mladistvý* a *pubescent*, ale tie majú špecifický terminologický charakter.

Pri slove *adolescent* sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ) uvádza význam „dospievajúci človek v období adolescencie“ a slovo *adolescencia* sa vysvetľuje ako „obdobie skončenia puberty do obdobia dospelosti“ a obidve slová sa hodnotia ako odborné (v 3. vydaní KSSJ z r. 1997 tieto slová ešte neboli). Veľký slovník cudzích slov (2003; ďalej VSCS) pri hesle *adolescent* uvádza kvalifikátor *ped.* a *psych.* KSSJ pri slove *mladistvý* uvádza kvalifikátor *práv.*; tento termín sa používa v trestnom práve. Slovo *dospievajúci*, ktoré nie je v KSSJ, takisto nesporne prináleží aj do pedagogickej a psychologickéj terminológie a pri slove *pubescent* VSCS uvádza kvalifikátor *psych.* Slovo *mladistvý* sa nevzťahuje na to isté vekové rozpätie ako *teenager* (v KSSJ je *mladistvý* vymedzený vekom 15 – 18 rokov, súčasná legislatíva posunula dolnú hranicu na 14 rokov). Ako čiastočné synonymum by prichádzalo do úvahy aj slovo *mládežník*, ktoré KSSJ kvalifikuje ako hovorové (bolo by vhodné dodať, že niekedy sa používa žartovne), pričom toto slovo už zrejme trochu zastaráva a pociťuje sa skôr ako historizmus z obdobia socializmu.

Pomerne neblahý lexikálny osud stihol substantivizované prevzatie z latinčiny (cf. *pubes*, *puber* a *pubertas*) oscilujúce medzi subštandardnou podobou *puberťák* a spisovne utvorenou podobou *pubertiak*, ktorá má príznač

hovorovosti a ktorá v súčasnosti u mnohých ľudí, najmä mladších vekových kategórií, vyvoláva skôr zhovievavý úsmev nad jeho slovotvornou ústrojnou než podnet na bezpríznačkové používanie, hoci dynamika vývoja môže v budúcnosti viesť aj k etablovaníu jeho bezpríznačkovosti.

Istý čas sa zdalo, že dobré šance na lexikálne uplatnenie bude mať slovo *nástročný* kalkované z angličtiny, ktoré sa, ako usudzujeme, v slovenčine objavilo pravdepodobne v šesťdesiatych rokoch minulého storočia, ktoré však malo skôr exotizujúci či hovorový charakter. Do neutrálnej slovnej zásoby nepreniklo (v Slovníku slovenského jazyka ani v KSSJ sa neuvádza), zostalo iba na okraji lexiky s pomerne nízkou frekvenciou výskytu.

Za danej lexikálnej situácie sa anglické slovo *teenager*, resp. jeho prevzatie, núkalo ako efektívne riešenie. Aj v angličtine pritom ide o pomerne nové slovo. Vznik jeho slovotvornej bázy pozostávajúcej zo zloženiny *teenage*, písanej aj ako *teen-age* alebo *teen age* The Compact Edition of the Oxford English Dictionary (1971, ďalej CEOED) datuje do roku 1921 do USA a slovnodruhovo táto lexikálna jednotka bola adjektívom alebo substantívom. Samotné *teenager* bolo podľa CEOED (Supplement, 1987) odvodené v americkej angličtine v roku 1941 a jeho prvý výskyt sa uvádza vo vete z periodika *Popular Science Monthly*: „I never knew teen-agers could be so serious“, t. j. „Netušil som, že dospievajúci môžu byť takí vážni.“ Jeho onomaziologická štruktúra je zložitá a do istej miery obrazná. Sufixom *-er* sa pomenúva osoba ako nositeľ istej vlastnosti: osoba má vek (*age*) pomenovaný morféom *-teen* (desiatkový), ktorá historicky vznikla z číslovky *ten* (desať) a v súčasnej angličtine tvorí súčasť zložených čísloviek.

Keďže do slovenčiny sa anglické slovo *teenager* preberalo v období, keď už boli jazykové kontakty medzi slovenčinou a angličtinou intenzívne a pomerne bezprostredné, prichádzala do úvahy kodifikácia výslovnosti a neskôr aj písania na základe zvukovej podoby a práve na tú by sme chceli poukázať. Prepis anglickej výslovnosti tohto slova je totiž [ti:neidžə]. Ide o slovo zložené zo substantivizovaného sufixu *-teen* [ti:n] (*-nást*), substantíva *age* vyslovovaného ako [eidž] a zo sufixu *-er*. Lexikálno-fonetickej štruktúre pôvodiny by teda zodpovedal asimilovaný tvar *tínejdžer*, čo rešpektuje napr. čeština, ktorá síce kodifikovala pôvodnú anglickú grafickú podobu *teenager*, ale pre jej výslovnosť napr. v Slovníku cizích slov pro nové století (2003) uvádza [týnejdžr].

V slovenčine sa však presadzuje jeho zvuková a alternatívne s pôvodným anglickým písaním aj grafická asimilácia v podobe *tínedžer* (VSCS), resp. *tínedžer* (obe podoby sa uvádzajú v Slovníku cudzích slov z roku 1997). V KSSJ sa uvádza anglická grafická podoba *teenager* a výslovnosť [tinejdžer, tinedžer]. Treba ešte dodať, že v 3. vydaní Pravidiel slovenského pravopisu (2000, s. 439) sa uvádza zdomácnená grafická podoba *tínedžer* a popri nej pôvodná grafická podoba *teenager*, pri ktorej sa naznačuje výslovnosť [tinejdžer i tinedžer].

Predovšetkým by sme chceli poukázať na lexikálno-sémanticky nenáležité vynechanie polosamohlásky [j] v asimilovanej zvukovej podobe [tínedžer], resp. [tinedžer]. Pri zdomáčňovaní anglických slov totiž anglickej dvojhĺaske [ei] systémovo v slovenskej výslovnosti zodpovedá [ej], napr. [bejbi] pre slovo *baby*. Keby to tak nebolo, existovali by v slovenčine anglické prevzatia, ktorých fonetická podoba by znela *[lezer] pri slove *laser*, *[mekap] pri *make-up* či *[sef] pri *sejf* alebo *safe* namiesto správneho [lejzer], [mejkap] či [sejf]. Keďže grafická podoba asimilovaných prevzatí môže byť kodifikovaná na základe pôvodnej grafickej podoby alebo na základe výslovnosti, v druhom z uvedených prípadov má toto [j] analogicky tvoriť súčasť písanej podoby, teda napr. buď *make-up* alebo *mejkap*, buď *teenager* alebo *tinejdžer*.

Treba dodať, že vynechanie [j] vo fonetickej (resp. zodpovedajúcej grafickej) podobe slova z náležitého *tinejdžer* je nesystémové tiež preto, že v angličtine existuje aj slovo *edge* [edž], ktoré znamená „ostrie, okraj, hranu, ostrosť, intenzitu, prevahu“ (ak máme vymenovať aspoň najfrekventovanejšie slovenské ekvivalenty), pričom táto lexikálna jednotka vôbec nesúvisí s uvedeným anglickým slovom *teenager* prevzatým do slovenčiny. Keby súvisela, potom by tvar *tínedžer* znamenal „niekto na okraji, na pokraji, na hrane...“ príslušnej vekovej skupiny, čo vôbec nezodpovedá pôvodnému anglickému slovu *teenager*, ale v angličtine by zodpovedalo neexistujúcemu **teenedger*. Vynechanie [j] možno teda okrem systémovej neodôvodnenosti považovať aj za odraz nenáležitej interpretácie lexikálno-sémantickej štruktúry tohto cudzieho slova. Neznalosť štruktúry či významu cudzieho slova alebo chyba v jeho interpretácii tvorí síce neraz východisko pre vznik prevzatia alebo použitie chybné podoby slova (napr. *antidatovať* namiesto *antedatovať*), z lingvistického hľadiska však nebýva žiadateľná. Takto vznikajúca, používaná či dokonca kodifikovaná podoba sa zvyčajne dodatočne systémovo koriguje.

Okrem toho považujeme za potrebné uviesť, že zrejme neexistuje systé-
mová príčina ani na skrátenie samohlásky [í], resp. grafémy *í*, takže výraz
[tinejdžer], resp. *tinejdžer* možno takisto hodnotiť ako nenáležitý tvar, po-
dobne ako by to bolo v prípade nenáležitých tvarov **miting* namiesto *miting*
či v hudbe **[bigbit]* namiesto [bigbít], **[filing]* namiesto [filing]. Svedčia
o tom napr. aj prevzatia *líder*, *lízing* či *díler*, čo potvrdzuje aj poučka v Pra-
vidlách slovenského pravopisu na s. 39 (2000) o prepisovaní skupín *ee*
a *ea*.

Na záver si zrejme zaslúži pozornosť aj skutočnosť, že v KSSJ je význam
slova *teenager* definovaný ako „označenie mladých ľudí medzi 10. až 20.
rokom“. Substantivizovaný sufix *-teen* ako prvá časť zloženiny však v ang-
ličtine tvorí iba súčasť čísloviek 13 až 19 (keďže 11 je *eleven*, 12 *twelve*
a 20 *twenty*), a preto je *teenager* v angličtine vymedzený vekom 13 až 19
rokov. Možno sa iba domnievať, že širšie vekové rozpätie *teenagera* v slo-
venčine je vari dôsledkom nedopatrenia v analyzovaní pôvodnej lexikálno-
-sémantickej štruktúry tohto slova, v opačnom prípade by bolo nevyhnutné
predpokladať, že rozpätie obdobia dospelovania je v anglicky hovoriacich
krajinách a na Slovensku definované odlišne.

Celkove možno konštatovať, že vzhľadom na priam inváziu prevzatí
z angličtiny a pomerne bezprostredné jazykové kontakty vďaka médiám
a internetu zjavne v súčasnosti prevláda predovšetkým vo výslovnosti ten-
dencia k autentickosti nad tendenciou k zdomácnujúcej asimilácii, kdekoľ-
vek to jazykový systém a jazykové cítenie hovoriacich dovoľuje.

LITERATÚRA

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala, M. Pisárčiková. 3., doplnené a prepracova-
né vyd. Bratislava: Veda 1997. 944 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala, M. Pisárčiková a M. Považaj. 4., doplnené
a upravené vyd. Bratislava: Veda 2003. 985 s.

Pravidlá slovenského pravopisu.. Red. M. Považaj. 3., upravené a doplnené vyd. Bratislava:
Veda 2000. 590 s.

Slovník cizích slov pro nové století. Red. J. Linhart a kol. Praha: Dialog 2003.

Slovník cudzích slov. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1997. 992 s.

ŠALING, Samo – IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária – MANÍKOVÁ, Zuzana: Veľký slovník
cudzích slov. Bratislava – Prešov: Samo 2003. 1376 s.

The Compact Edition of the Oxford English Dictionary, Volume III. A. Supplement of the
Oxford English Dictionary. Ed. R. W. Burchfield. Oxford: Oxford University Press 1987.

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

O slovenských priezviskách

MILAN MAJTÁN

6. Priezviská podľa pôvodu

Miestnu príslušnosť, pôvod vyjadrujú priezviská majúce podobu prídavných mien alebo obyvateľských mien utvorených z osadných (miestnych) názvov. Tieto priezviská sa utvorili z adjektív a obyvateľských mien nulovou príponou a vyjadrovali predchádzajúce bydlisko nositeľa, v prípade zemianskych predikátov sídlo rodu alebo rodového majetku príslušnej zemianskej rodiny. Oblastnú alebo krajoú príslušnosť vyjadrujú aj priezviská, ktoré vznikli z prídavných mien a z obyvateľských mien utvorených z názvov administratívnych alebo prírodných územných celkov.

Priezviská z obyvateľských mien

Z obyvateľských mien s príponou *-an* (*-än*, *-en*) vznikli priezviská *Babčan*, *Belan*, *Bičan* (*Bytča*), *Borovan*, *Breznen*, *Brvnišťan*, *Ciglan*, *Čáran*, *Divičan* (*Devičie*), *Dojčan*, *Gombašan* (*Gombáš*, dnes *Hubová*), *Gubričan* (*Kubrica*), *Guťan* (*Guta*, dnes *Kolárovo*), *Huďan* (*Huta*), *Huťan*, *Hyben*, *Kolačan*, *Kopčan*, *Krupan*, *Kšňan* (*Kšinná*), *Kubran*, *Kucan* (*Kúty*), *Lazišťan* (*Lazisko*), *Lehoťan*, *Lihotťan*, *Lisičan*, *Lomen*, *Lúčan*, *Majzlan* (*Majzel*, dnes *Vyšehradné*), *Molčan*, *Mošteňan*, *Nitran*, *Párničan*, *Podsklan* (*Podsklie*, dnes v *Poľsku*), *Porubän*, *Poruben*, *Riečan* (*Riečka*), *Slašťan* (*Slaská*), *Sliačan*, *Stražan*, *Šajben* (*Šajba*, dnes *Strelníky*), *Šuľan*, *Teplan*, *Turan*, *Turičan* (*Turičky*), *Valašťan* (*Valaská*), *Vrbičan*, *Vričan*, *Zákopčan*, *Zboran*, *Zborovan*, *Žiaran*, *Žlkovan*. V stredoslovenskej nárečovej oblasti má prípona obyvateľských mien *-an* miestami podoby *-än* alebo *-en*.

Je pozoruhodné, že z obyvateľských mien utvorených príponou *-čan* sa priezviská tvorili iba výnimočne, napr. *Žilinčan*, *Zvolenčan*. Svedčí to o sku-

točnosti, že je to v slovenských obyvateľských menách prípona novšia, ktorá sa stala produktívnejšou až neskôr.

Z obyvateľských mien utvorených príponou *-ec* vznikli priezviská *Babinec, Čavojec, Černovec, Čičmanec, Divinec, Dlhopolec, Dúbravec, Kleščinec (Klieština), Kokavec, Kotešovec, Kubinec, Lietavec, Likavec, Liskovec, Lubelec, Malatinec, Mičinec, Myjavec, Oslanec, Pohorelec* (z *Pohorelá*, ale mohlo vzniknúť aj ako charakterizačné meno niekoho, kto vyhorel), *Porubec, Povinec, Pribilinec, Rašovec, Rosinec, Strážovec, Švoňavec (Šuňava), Šuošovec, Šútovec, Turanec, Vernarec, Višňovec, Zázrivec, Zbyňovec, Zliechovec, Žaškovec, Žilinec*. V severnejšej časti stredného Slovenska je prípona *-ec* pri tvorení obyvateľských mien dodnes najrozšírenejšia.

Z obyvateľských mien tvorených inými príponami (*-ák, -iak, -ak, -ik, -čák, -čár*) vznikali priezviská takisto iba zriedka. Azda preto, že tieto prípony dávali obyvateľským menám príznakové, expresívne zafarbenie. Tak vznikli priezviská *Čabiňák, Hloták, Hrabčák, Hubinák, Jasenák, Lehoťák, Radimák, Ružinák, Šmilňak, Štubniak, Šujak, Sihelník, Haburčák, Sninčák, Žilinčár*.

Tvorenie priezvisk z obyvateľských mien osobitnými príponami bolo takisto iba sporadické. Mohli by sme sem zaradiť priezviská *Lomenčík* a *Ublanič*.

Priezviská z prídavných mien utvorených z osadných názvov

Z prídavných mien utvorených z názvov osád vznikali priezviská vo všetkých slovanských i neslovanských jazykoch, pretože vyjadrujú miesto, odkiaľ takto pomenovaná osoba pochádzala, kde bolo jej rodinné sídlo a pod. Takto motivované boli prvotné šľachtické prídomy – predikáty, ktoré mali v latinskej podobe predložku *de* (*Joannes Lipszky de Szedliczna = Ján Lipský zo Sedličnej*), v nemeckej podobe predložku *von* (*Wilhelm von Humboldt*), v slovenskej podobe predložku *z* (*Vavrinec Benedikt z Nedožier*). V slovenskom, ako aj v maďarskom jazykovom prostredí, teda v prostredí niekdajšieho Uhorska, mali šľachtické prídomy neskôr podobu prídavných mien utvorených z názvov obcí, v ktorých boli sídla šľachtických rodín. Z prídavných mien sa tvorili aj prímenná vyjadrujúce miesto, pôvod nositeľa prímenná, odkiaľ pochádzal, odkiaľ prišiel. Napr. podoba *Ostrolucký* bola pô-

vodne prídomkom zemianskej rodiny Ostroluckých, ktorí mali rodové majetky a kúrie v obci Ostrá Lúka pri Zvolene, ale aj prímenom nevoľníckej rodiny alebo aj viacerých rodín, ktoré sa z tejto obce presťahovali alebo utiekli do iných obcí. Napr. do mestečka Slatina, ktoré sa dnes nazýva Zvolenská Slatina, začiatkom 18. storočia prišiel za pastiera „Ján Ostrolucký čiže Sebenínsky“. Jeho rodičia žili v neďalekej obci Sebedín, do Sebedína prišli istotne z Ostrej Lúky (obec Sebedín sa v minulosti nazývala aj Sebenín).

Priezviská vznikali rovnako zo šľachtických prídomkov ako z prímen. Vznikali pochopiteľne z názvov obcí, ktoré sa používali v tom čase, v čase ich vzniku. Vznikali po celom Slovensku, od Záhoria až po Sninu a Sobrance.

Priezviská z prídavných mien utvorených z osadných názvov príponami *-ský, -(c)ký* vznikali veľmi často. Tak vznikli priezviská *Babinský, Bobrovský, Borovský, Branecký (Branč), Brunovský, Budinský, Bystrický, Bzovský, Cimatoracký (Timoradza), Čársky, Čavojský, Čemický, Čepčiansky (Čepčín), Devínsky, Gáplovský (Gápel, dnes súčasť Zliechova), Gubrický (Kubrica), Hil'ovský (Hý'lov), Hlocký (Hlota, niektorá z Lehôt na Považí), Horňanský, Host'ovecký, Hrušovský, Hubinský, Chropovský, Jablonický, Jamnický, Jesenský, Kalavský, Kaliský, Kľačanský, Kociský (Kociha), Koneracký (Kunerad), Kopernický, Košecký, Košický, Košovský (Koš), Kozelnický, Kralovanský, Krmešský (Krmeš, dnes časť Vlách), Kucký (Kúty), Lapšanský (Lapše alebo Lapšanka, dnes na území Poľska), Lehocký, Leštinský, Lihocký, Lisický, Malachovský, Malatinský, Mankovecký, Medňanský (Medné, dnes súčasť Lednických Rovní), Medvecký, Môt'ovský (Môt'ová, dnes časť Zvolena), Nedecký (Nededza), Nižňanský, Ochodnický, Okrucký (Okrut dnes časť Udiče), Orlovský, Orviský (Orvište), Párnický, Pažický, Piešťanský, Podhracký, Podkonický, Ponický, Porubský, Pružinský, Púchovský, Rosinský, Rybanský, Rybársky, Sebenský (Sebedín, prv Sebenín), Sirácky (Sziráč, v Maďarsku), Slavkovský, Sliacky, Srnanský, Strhársky, Suchánsky, Suchovský (Suchá), Šteruský, Telgársky, Toryský, Turiansky, Tužinský, Uhrecký (Uherce), Uhrovský, Vajnorský (Vajnory, dnes časť Bratislavy), Varínsky, Vavrecký, Važecký, Velčický, Velický, Veselský, Veselovský (Veselé), Vestenický, Voľanský (Voľa), Záblacký, Záborský, Zamarovský, Zárecký, Záturecký, Zavacký (Závada), Zdychavský, Zelenecký, Zolniansky, Zubácky, Zubrický (Zubrica, dnes v Poľsku), Zvolenský, Žarnovický, Žaškovský, Žilinský, Žubrietovský (Žibritov).*

Priezviská vznikali aj z prídavných mien utvorených zo zložených a z dvojslovných názvov, napr. *Belohorský*, *Čarnogurský*, *Čontofalský* (maď. *Csontosfalva*, dnes *Košťany*, časť obce *Valaliky*), *Dlholucký*, *Dobrovodský*, *Dočolomanský* (*Dačov Lom*), *Krivoklátsky*, *Krivosudský*, *Malobický* (*Malá Bytča*, dnes časť Bytče), *Malovecký* (*Malá Ves*) *Mokroluský* (*Mokroluh*), *Novomeský*, *Oružinský* (*Ó Ruzsin* = *Starý Ružín*, dnes *Ružín*), *Ostrolucký*, *Polerecký*, *Solivarský*, *Starovecký* (*Stará Ves*), *Svätojánsky*, *Voderadský* a i.

Niektoré priezviská majú podobu odlišnú od podoby prídavného mena utvorenej v súčasnej spisovnej slovenčine od súčasného názvu obce, pretože vznikli z adjektíva utvoreného zo staršieho názvu alebo iným v miestnom nárečovom úze používaným spôsobom, napr. *Červeňanský* (*Červený Kameň*), *Družbacký* (*Ružbachy*, náreč. *Družbaky*), *Farkašovský* (*Farkašovce*, dnes *Vlková*), *Frašťacký* (*Frašťák*, dnes *Hlohovec*), *Gombaský* (*Gombáš*, dnes *Hubová*), *Kolpaský* (*Kolpachy*, dnes *Banský Studenec*), *Krempaský* (*Krempach*, dnes *Kremná*), *Krigovský* (*Krig*, dnes *Vojňany*), *Kubaský* (*Kubachy*, dnes *Spišské Bystré*), *Nádašský* (*Nádaš*, dnes *Trstín*), *Noviansky* (*Nová Ves*), *Rarbocký* (*Rarbok*, dnes *Rohožnica*), *Ružbacký*, *Štelbaský* (*Štelbach*, dnes *Tichý Potok*), *Tibenský* (staršie *Tíbeň* z nem. *Theben* = *Devín*), *Ungvársky* (*Ungvár* = *Užhorod* na *Ukrajine*), *Verešvársky* (*Verešvár*, dnes *Červeník* alebo *Červený Hrádok*), *Vrbovský*, *Zarevúcky* (za *Revúcou*), *Zdravecký* (z *Draviec*) a i. Pri nemeckých a maďarských priezviskách sa nerozlišuje, či vznikli z prídavných mien utvorených z osadných názvov alebo z obyvateľských mien, lebo tieto dve kategórie slov sa v týchto jazykoch nerozlišujú tak ako v slovanských jazykoch.

Nemecké priezviská vznikali z formácií, ktoré sa z osadných názvov tvorili príponou *-er*, napr. *Lumnitzer* (nem. *Lumnitz* = *Lomnica*), *Nérer* (nem. *Nehre* = *Strážky*), *Rokser* (nem. *Roks* = *Rakúsy*), *Rozenauer* (nem. *Rosenau* = *Rožňava*), *Schmögner* (nem. *Schmögen* = *Smižany*), *Topercer* (nem. *Topertz* = *Toporec*) a i.

V maďarčine sa z osadných názvov tvorili adjektíva príponou *-i*, ktorá má v priezviskách adaptovaných do slovenčiny aj podobu *-y* alebo *-j*, napr. *Bakaj*, *Bartfai* (maď. *Bartfa* = *Bardejov*), *Belaj*, *Budaj* (*Buda* = *Budín*), *Čomaj* (*Csoma* [čítaj: čoma] = *Čamovce*), *Detvai*, *Chižnay*, *Kaššai* (*Kassa* [čítaj: kašša] = *Košice*), *Kišidaj* (*Kis Ida* [čítaj: kiš ida] = *Malá Ida*), *Lévai* (*Léva* = *Levice*), *Nemečkai*, *Ortutai* (*Ortutó* = *Ortuťová*), *Prónay* (*Próna*

= Pravno), *Ruttkay* (*Ruttka* = Vrútky), *Šemšej*, *Uhorskai*, *Zborai*, *Žolnai* (*Zsolna* [čítaj: *žolna*] = Žilina); *Almáši* (*Almás*, dnes Jablonožovce), *Brezáni*, *Brodzáni*, *Čepčáni* (*Čepčín*), *Čúzy* (*Čúz*, dnes Dubník), *Dohnány*, *Kubíni*, *Molčáni*, *Nádaši* (*Nádaš*, dnes Trstín), *Rajčáni*, *Selepčéni*, *Solčáni*, *Trubíni*, *Varíni*, *Zamaróci*, *Zorkóci* a i.

Priezviská *Belaj*, *Čičaj*, *Máčaj*, *Šul'aj* možno interpretovať dvojako. Na ich správnu interpretáciu by bolo treba využiť historické zápisy a ďalšie údaje, samotné súčasné priezviská ako jazykové fakty nestačia, pretože sú rovnako známe slová *biely*, *čičať* (= cikať), *máčať*, *šúl'at'* ako osadné názvy *Belá*, *Čičov*, *Mača*, *Šuľa*. Jednoznačne možno vykladať priezviská *Hlavaj*, *Motaj*, *Taraj*, *Trimaj*, *Zubaj*, pretože príponou *-aj* sa v slovenčine tvoria pomenovania nositeľov vlastností a nemusí pri nich ísť o nijaký cudzí vplyv.

Jednoznačne možno vyložiť i priezvisko *Ruttkay*. Názov *Vrútok* sa v osobných menách, zo začiatku v zemianskych prídomkoch, vyskytuje od 13. storočia. V latinskej forme mali tieto prídomky podoby *de Wruthk*, *de Ruthk*, *de Vrutka*, v maďarskej forme *Rutkai*, *Ruttkay*, ale aj *Wruttkay*. Slovenské formy týchto prídomkov *Vrútocký* alebo *Vrútecký* sú známe od prvej polovice 16. stor. Hoci priezvisko *Vrútecký* bolo v minulých storočiach známe, dnes je bežná jeho maďarská podoba *Ruttkay*. Je to po maďarsky utvorené priezvisko (pôv. prídomok) z pomadžarčeného názvu Vrútok *Ruttka*, pričom *-i* (*-y*) je maďarská odvodzovacia prípona zodpovedajúca slovenskej prípone *-ský*.

Priezviská z krajských obyvateľských mien

Priezviská vznikali aj z obyvateľských mien a z prídavných mien utvorených z názvov administratívnych i prírodných územných celkov zakončených na *-an*: *Hont'an*, *Kysučan*, *Považan*, *Šarišan*, *Turčan*; *-čan*: *Gemerčan*, *Tekovčan*, *Zemplínčan*; *-ec*: *Hronec*, *Oravec*, *Moravec*, *Podpoľanec*, *Považanec*; *-ák/-iak*: *Hanák*, *Lipták*, *Lupták*, *Spišiak*, *Spišák*, *Záhorák*; *-čík*: *Moravčík*; *-ský*, *-(c)ký*: *Kysucký*, *Spišský*, *Šarišský*. Výnimkou je azda priezvisko *Luptovec* (zo staršieho *Luptov* = Liptov), ktoré mohlo vzniknúť zo staršej, dnes neznámej podoby obyvateľského mena. Všetky tieto priezviská vznikli vlastne z obyvateľských mien a z prídavných mien bezpríponovým tvorením alebo, ako hovoríme, tvorili sa nulovou príponou.

Maďarskú podobu majú priezviská zakončené na *-i/-y*: *Arvai*, *Liptai*, *Morvai*, *Nyitrai*; *Gömöri*, *Honti*, *Turóci*, *Sepeši*, *Šároši*, *Zólyomi*.

Nemecký pôvod majú priezviská zakončené na *-er*, *-ár*: *Turcer*, *Turcár*, *Zipser* a i.

Zo slovenského krajového obyvateľského mena *Spišiak* vznikli takto priezviská *Spišiak*, *Spišák*, *Spiška*, *Spiško*, z maďarskej podoby názvu Spiša priezviská *Sepeš*, *Sepeši* (aj *Szepeš*, *Szepes*, *Szepesi* atď.), z nemeckej podoby priezviská *Zipser* [čítaj: *cipser*], *Cipser*, ale aj *Cipciar*. Priezvisko *Cipciar* vzniklo adaptáciou nemeckého mena *Zipser* a či *Cipser* do slovenčiny (podobne ako *Steller* na *Šteliar* a i.).

Patria sem aj priezviská *Krajniak*, *Krajňák*, ktoré vznikli ako pomenovania obyvateľov pochádzajúcich z „Krajny“, z okrajových oblastí severovýchodnej časti dnešného Slovenska.

Priezviská z etnických a národných mien

Priezviská vznikali aj z etnoným, z pomenovaní etnickej príslušnosti človeka. Etnická príslušnosť sa niekedy miešala s konfesionálnou. Priezviská majú väčšinou podobu utvorenú z etnoným bez prípony, čiže tzv. nulovou príponou, napr. *Bosniak/Bosnák*, *Cigáň*, *Čech*, *Grék*, *Charvát/Chorvát*, *Each*, *Maďar*, *Moravec*, *Polák/Poliak*, *Rus*, *Rusín/Rusnák*, *Sas/Sás*, *Slezák*, *Slovák/Sloviak*, *Slovinec*, *Srb/Serbin*, *Španiel*, *Šváb*, *Talian*, *Tatár*, *Turek/Turok*, *Uher/Uhor*, *Uhrín*, *Vlach*. Niektoré majú synovské alebo aj iné prípony, napr. *-ik*, *-ík*, *-ek*, *-čík*, *-ín*, *-ok*, *-ák*, *-čať*, *-ec*, *-ka*, *-ko*, *-ovič*, *-ič*, *-ať*, napr. *Cigánek*, *Cigánik*, *Češík*, *Češka*, *Češko*, *Čecho*, *Čechovič*, *Maderič*, *Morávek*, *Moravčík*, *Moravík*, *Nemček*, *Nemčok*, *Nemeček*, *Nemčík*, *Nemčovič*, *Poliačík*, *Poláček*, *Poláčko*, *Polakovič*, *Prusák*, *Rusek*, *Rusko*, *Ruso*, *Rusák*, *Ruščák*, *Rusinko*, *Rusnáčík*, *Rusňačok*, *Sásik*, *Sasín*, *Sasinek*, *Sasák*, *Saska*, *Sasko*, *Slezáček*, *Slováček*, *Švábik*, *Turček*, *Turčok*, *Tureček*, *Turčík*, *Uhrec*, *Uherek*, *Uherík*, *Uherčík*, *Uhorčík*, *Uhrík*, *Uhrinec*, *Uhrinek*, *Uhrinčať*, *Valachovič*, *Vlachovič*.

Záviselo to aj od nárečia, v ktorom sa priezvisko formovalo, lebo napr. forma priezviska *Nemeček*, *Tureček* mohla vzniknúť iba na Záhorí (alebo pri pomenovaní človeka zo Záhoria), forma *Nemček*, *Turček* predovšetkým na ostatnom západnom a v severnej časti stredného Slovenska, forma *Nemčok*, *Turčok* v južnej časti stredného Slovenska (od Banskej Bystrice na juh), formy *Nemčík*, *Turčík* najmä na východnom Slovensku.

Priezviská vznikali aj z nedomácich podôb etnoným, napr. z poľskej podoby vznikli priezviská *Venger*, *Vengrin* (= Uhor/Uhrín), z rusínskej *Voloch*

(= Vlach), z maďarských podôb priezviská *Gereg*, *Gerek*, *Kerek* (= Grék), *Horvát*, *Lendel*, *Lengyel* (= Poliak), *Morvai* (= Moravec), *Német* (= Nemeč), *Oláh* (= Vlach), *Oros* (= Rus), *Rác* (= Srb), *Tót* (= Slovák), *Török* (= Turek). Slovom *Tót* starí Maďari hanlivo označovali príslušníkov nemaďarských národností Uhorska.

Z nemeckých podôb etnoným vznikli priezviská *Bém*, *Böhm*, *Pém* (= Čech), *Dojč* (= Nemeč), *Unger* (= Uhor, Maďar), *Vindiš*, *Windisch* (= Slovák), z latinskej podoby etnonyma priezvisko *Saxon* (= Sas).

K priezviskám z etnoným možno zaradiť aj priezviská *Habán*, *Habáň*, *Habánik*, ktoré vznikli podľa pomenovania novokrstencov, anabaptistov (habánov), ktorí prišli k nám z Nemecka v polovici 16. storočia a usadili sa vo viacerých obciach na západnom Slovensku. Sekta vznikla vo Švajčiarsku, novokrstenci pôsobili aj v Nemecku a v Holandsku. Na územie západného Slovenska prišli okolo roku 1545 a v druhej vlne z Moravy po bitke na Bielej hore roku 1620. Podľa historických údajov ich prišlo tri- až štyritisíc, usadili sa vo viacerých obciach, najznámejšie sú habánske domy a dvory v Sobotišti a v Levároch. Do slovenskej kultúry zasiahli najmä osobitnými spôsobmi výroby keramiky. V staršej slovenčine sa *bludarstwy nowokrstenske* spomína v zápisoch z Trenčína z roku 1579, v Bystrickej agende evanjelickej cirkvi z roku 1585 sa spomínajú *nowokrstency, ktery se gmenugy bratry*. Zo 17. storočia poznáme zápisy ako *kachle zelene nowokrstienske, čbanek nowokrstensky, od novokrstěnskych vozow* a pod. Slová *habán*, *habánsky* sú v tomto význame doložené až od 18. storočia. V súčasnej slovenčine hovoríme o „Habánoch“, o „habánskej keramike“, „habánskych dvoroch“ a pod. Etnonymum *Habán* vzniklo pravdepodobne z nemeckého slova *Habaner*; z nárečovej podoby výrazu *Hafner*, po slovensky „hrnčiar“. Podľa iného výkladu súvisí s pomenovaním typických habánskych dvorov (nem. *Haushaben*).

Pôvod a jazyková výstavba priezviska nemusí vždy odrážať etnický pôvod nositeľov. Priezvisko *Gereg* istotne vzniklo z maďarského slova *Görög*, čo značí „Grék“. Ale to vôbec nesvedčí o maďarskom alebo dokonca o gréckom pôvode Geregovcov. Po prvé preto, že slovom *gerek* (*gereg*) sa vo viacerých slovenských nárečiach na strednom i na západnom Slovensku označovali príslušníci gréckokatolíckej (azda aj pravoslávnej) cirkvi. Pri vzniku priezviska z prímena alebo z prezývky mohlo ísť teda o človeka pristáhova-

ného napr. z východného Slovenska, ale vznik prezývky mohol byť aj ináč motivovaný, nositeľ mohol pochádzať aj z miesta alebo z blízkeho okolia. Motiváciu spred niekoľkých storočí dnes možno ťažko rekonštruovať, lebo mohla vychádzať z rozmanitých podnetov. Mohla vzniknúť podľa obliekania, podľa prisťahovania alebo podľa „vandrovania“ v týchto krajinách, alebo podľa nejakej inej vlastnosti. „Nemcom“ mohli prezvať aj človeka, ktorý bol „nemý“, to značí málovravný, alebo hovoril málo zrozumiteľne.

KS

ROZLIČNOSTI

Nové slovo kalamitisko

V súvisi s víchricou v Tatrách 19. novembra 2004 a kalamitou, ktorú spôsobila, začali pracovníci odstraňujúci následky kalamity a po nich aj verejní činitelia a novinári spomínať slovo *kalamitisko* s významom, ktorý možno vystihnúť opisom „miesto, ktoré zostalo po kalamite“, prípadne kratšie „miesto kalamity“. Ukazujú to aj spojenia, v ktorých sa slovo *kalamitisko* vyskytovalo: *očistiť alebo vyčistiť kalamitisko, odstrániť zvalené stromy z kalamitiska, sprístupniť kalamitisko technike* a iné. Slovo *kalamitisko* vo výkladových slovníkoch slovenčiny nenájdeme, a keďže je v našom jazyku nové, chceme mu venovať pozornosť z jazykovednej stránky.

Slovo *kalamitisko* má zreteľnú slovotvornú štruktúru: je utvorené pomocou prípony *-isko* vyjadrujúcej miestny význam zo substantívneho základu *kalamit-a*; týmto slovotvorným zložením zreteľne signalizuje spomínaný význam, t. j. „miesto kalamity“. Tento slovotvorný postup je v slovenčine bežný a živý a využíva sa napríklad pri slovách *odbytisko* „miesto odbytu tovaru“, *prístavisko* „miesto upravené na pristávanie lodí“, *výstavisko* „miesto vystavovania (tovaru)“, *letovisko* „miesto pobytu v lete“, *zimovisko* „miesto pobytu v zime“, *obetisko* „miesto (pohanského) obetovania“, *zápasisko* „miesto zápasenia“, *štrkovisko* „miesto výskytu alebo ťaženia štrku“, *kukuričnisko* „miesto, kde sa pestuje kukurica“, *zemiačnisko* „miesto, kde sa pestujú zemiaky“, *zhromaždisko* „miesto určené na zhromaždenie“, *prekladisko* „miesto určené na prekladanie prepravovaného tovaru“. Tieto podstatné mená už môžeme nájsť aj vo výkladových slovníkoch súčasnej spisovnej slovenčiny, t. j. v Krátkom slovníku slovenského jazyka a v šesťdielnom Slovníku slovenského jazyka.

Uvedené príklady podstatných mien s príponou *-isko* ukazujú, že slovotvorným základom pri tvorení sledovaných podstatných mien s príponou *-isko* okrem už spomenutého podstatného mena môže byť aj sloveso (naprí-

klad *zhromaždisko* je zo slovesa *zhromaždiť (sa)*, *prekladisko* je zo slovesa *prekladať*, *zimovisko* je zo slovesa *zimovať*) alebo prídavné meno (napríklad základom slova *kukuričnisko* je prídavné meno *kukuričn-ý*). Pri niektorých (najmä jednoslabičných) substantívnych základoch sa využíva rozšírená alebo modifikovaná forma opierajúca sa o prídavné meno utvorené príponou *-ový*, napríklad *štrk-ov-isko*. V niektorých prípadoch môže ako slovotvorný základ slúžiť sloveso aj dejové substantívum, napríklad slovo *zápasisko* môžeme dávať do derivačnej súvislosti so slovesom *zápasit'*, ako aj s podstatným menom *zápas*; prikláňame sa k názoru, že v takých prípadoch treba vychádzať skôr zo slovesného základu.

Hoci terajšia miera rozšírenosti slova *kalamitisko* v súčasných prejavoch nie je vysoká, možno predpokladať, že toto slovo svojím jednoznačným významom, zreteľnou slovotvornou štruktúrou, ako aj všeobecnou zrozumiteľnosťou sa vhodne zaraďuje medzi ostatné slová s miestnym významom, ktoré sú utvorené zo substantívnych, verbálnych, ako aj adjektívnych základov pomocou prípony *-isko*.

Ján Kačala

Zvolebníť sa

Sloveso *zvolebnievať sa* je jedno z typických nových slovies v slovenčine, ktorých vek sa počíta od veľkej politickej a spoločenskej zmeny, ktorá sa u nás začala uskutočňovať od novembra 1989. Je to teda v našom jazyku nové pomenovanie a je charakteristické tým, že veľmi presne odráža politickú a spoločenskú situáciu v čase viac alebo menej tesne pred voľbami v demokraticky usporiadanej spoločnosti, kde voľby majú veľkú úlohu. V spomínanom predvolebnom čase politické strany a iné politické subjekty vyvíjajú čulú politickú aktivitu vo vzťahu k občanom, ktorých hlasy rozhodujú o tom, či sa predstavitelia danej strany alebo hnutia dostanú do parlamentu a akú politickú silu v ňom budú mať. Potenciálni poslanci sa prihovárajú občanom voličom, predstavujú im svoje programy a predkladajú im spôsoby riešenia páľčivých spoločenských a hospodárskych otázok. To všet-

ko a mnoho iných vecí neodmysliteľne patrí do predvolebného času a stalo sa obsahovou náplňou spomínaného slovesa *zvolebnievať sa*. Význam jeho jediného reálneho tvaru v prítomnom čase *zvolebnieva sa* možno vystihnúť opisom „nastáva volebný čas“, prípadne „nastáva alebo blíži sa čas volieb“. Z užšieho jazykovedného hľadiska k doterajším údajom možno ešte dodať, že ide o neosobné sloveso, ktoré sa upotrebuje v tvare zhodnom s tvarom 3. osoby jednotného čísla a prípadne stredného rodu (t. j. *zvolebnievalo sa*).

Neosobnými slovesami označujeme najmä rozličné prírodné, psychofyzické alebo tajomné deje, ako sú *snežiť*, *mrholiť*, *smädiť niekoho*, *cnieť sa niekomu za niečím*, *mátať*. Spomínanou neosobnosťou sa vystihuje to, že dej takýchto slovík nemá svoje významové ani gramatické východisko, a preto sú základom tzv. jednočlenných slovesných viet. Neosobných slovík nie je v jazyku tak veľa ako osobných slovík a v minulosti sa vyskytli aj názory, že náš jazyk v otázke neosobných slovík iba zachováva z dávnej minulosti zdedený stav a že teda neosobných slovík už nepribúda. Tento predpoklad sa neukázal ako správny, už v minulosti to potvrdili také spojenia ako *vybilo mu baterky*, *vyhodilo nám poistky* a podobné, ktoré sú spojené s civilizačnými výdobytkami v oblasti elektrickej energie a jej využívania a ktoré sú nepochybne novšieho dáta. Aj neosobné sloveso *zvolebnievať sa*, o ktorom sa v Kultúre slova už aj písalo (J. Jacko, 1994, roč. 28, č. 6, s. 355 – 356), potvrdilo živosť procesu tvorby neosobných slovík v našom jazyku, a to v najnovšom období jeho vývinu.

Sloveso *zvolebnievať sa* vzniklo ako nedokonavé sloveso zo základu *-volebn-* (obsiahnutého v prídavnom mene *volebn-ý*) pomocou predpony *z-* a slovesnej prípony *-ievať*, ako aj samostatnej slovtvornej morfémy *sa*. Nedávno sme v tlači našli už aj dokonavú podobu *zvolebniť sa*; bolo to v takomto kontexte: *Možno na čas volieb klesnú aj poplatky za niektoré lieky, možno aj za daktoré potraviny, celkom isto dostanú darček dôchodcovia, možno sa nájdú „rezervy“ a čosi sa prihodí aj slovenskej kultúre. Atakďalej. Jednoducho – zvolenilo sa a máme skúsenosť, ako to bolo pred minulými voľbami a po nich* (Literárny (dvoj)tyždenník, č. 37 – 38/2005, s. 5).

Dokonavá forma *zvolebniť sa* je utvorená z rovnakého (adjektívneho) základu predponou *z-* a slovesnou príponou *-iť* v spojení so samostatnou slovtvornou morfémy *sa*. Tým sa v slovenčine utvorila dvojica súvzťažného nedokonavého a dokonavého slovesa, ktorá takisto potvrdzuje živosť

spomínanej tendencie: vznikla tak paradigmatická dvojica podľa lexikálno-gramatickej kategórie slovesného vidu, ktorá je typická pre jestvovanie a fungovanie veľkej väčšiny slovík v slovenčine, ako aj v iných slovanských jazykoch. Utvorenie dokonavého náprotivku slovesa *zvolebnievať sa* nepochybne posilnilo systémovú aj funkčnú pozíciu tohto slovesa v našom jazyku a nastrojuje otázku, či s dvojicou neosobných slovík *zvolebníť sa* – *zvolebnievať sa* ako s vidovým párom netreba už začať rátať aj pri lexikografickom opise slovnej zásoby súčasnej spisovnej slovenčiny. Zatiaľ sa v Krátkom slovníku slovenského jazyka (v jeho 4. vydaní z r. 2003) zachytáva iba spomínaná nedokonavá forma *zvolebnievať sa*.

Ján Kačala

O písaní veľkých a malých písmen v slovách Pán Boh a Svätá Trojica a v ich synonymných označeniach

Pomenovanie *Pán Boh* sa v kresťanskom a židovskom náboženstve pokladá za vlastné meno najvyššej božskej bytosti, označuje dokonalú a večne jestvujúcu bytosť. Toto meno prirodzene má znaky vlastného mena, pričom nestráca svoj všeobecný a pojmový charakter, malo by sa teda písať s veľkými začiatočnými písmenami, a to nielen z náboženských, ale aj z pravopisných dôvodov. To isté platí aj o používaní označenia *Pán*. V čisto profánnom texte, v ktorom sa vyskytujú biblické a teologické citácie, použitie podoby *Pán* niekedy robí text menej zrozumiteľným. Nekatolícke cirkvi v duchu svojich tradícií namiesto výrazu *Pán* uprednostňujú pomenovanie *Hospodin* (protestanti) alebo *Hospod'* s variantom *Gospod'* (pravoslávni). V náboženských textoch píšeme každé pomenovanie zastupujúce meno najvyššej božskej bytosti v kresťanskom chápaní na znak úcty s veľkým začiatočným písmenom, napr. *Pán Boh*, *Pán*, *Hospodin*, *Stvoriteľ*. Podobne sa píše aj expresívna deminutívna podoba *Pánbožko* (napr. *Pánbožko vie, čo sa stalo*), ale v prenesenom ponímaní, napríklad vo význame „vplyvná osoba“, už píšeme *pánbožko* s malým začiatočným písmenom (napr. *To je*

malý pánbožko). Veľké začiatkové písmená sa vyskytujú aj pri označovaní atribútov Boha, ktoré prešli substantivizáciou, a tak sa nimi pomenúva Boh, napr. *Najvyšší, Všemohúci, Večný, Vševediaci, Dobrotivý*. Všeobecné podstatné meno *boh* ako pomenovanie nadprirodzenej bytosti píšeme s malým začiatkovým písmenom, ale v kresťanskom chápaní s veľkým začiatkovým písmenom (porov. Pravidlá slovenského pravopisu, 2000, s. 58).

V zmysle dogmatiky väčšiny kresťanských denominácií je Boh trojjediný. Predstavujú ho tri božské osoby *Boh Otec, Boh Syn* a *Boh Svätý Duch*, ktoré spolu tvoria *Svätú Trojicu* (v kresťanskej vierouke Boh v troch osobách). Používajú sa aj synonymné pomenovania, ako napr. *Najsvätejšia Trojica, Božia Trojica, Božská Trojica*, príp. univerbizovaná podoba *Trojica*. Pomenovania vnútornej Božej podstaty treba takisto chápať ako vlastné mená, ktoré píšeme s veľkými začiatkovými písmenami na znak úcty. Pri opise trojičného členenia sa však používajú aj označenia: *prvá božská osoba* (Boh Otec), *druhá božská osoba* (Boh Syn) a *tretia božská osoba* (Boh Svätý Duch). Hoci aj v týchto prípadoch sú to odborné teologické výrazy, v profánom, ale ani v teologickom texte niet dôvodu písať ich v podobe *Prvá božská osoba, prvá Božská osoba, Prvá Božská osoba, Prvá Božská Osoba, Druhá božská osoba* atď., korektné sú teda označenia s malými začiatkovými písmenami: *prvá božská osoba, druhá božská osoba, tretia božská osoba*.

Jozef Maculák

KS

SPRÁVY A POSUDKY

Zborník o jazykovej kultúre

[Otázky jazykovej kultúry (Jazyková kultúra a jazyková ekológia). Nitra: Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa 2004. 228 s.]

Súčasnemu stavu jazykovej kultúry sú určené mnohé odborné jazykovedné práce, ktoré túto oblasť jazyka skúmajú a hodnotia z viacerých hľadísk.

Problematike jazykovej kultúry zo synchronného hľadiska sa venuje aj zborník, ktorý v minulom roku vydala Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Zborník celkovo obsahuje dvanásť príspevkov, ktoré vznikli jednak v rámci grantovej úlohy č. II/5/2000/CGA *Kultúra reči*, jednak ide o príspevky riešiteľov čiastkovej úlohy *Jazykovokomunikačné a translatické súvislosti súčasných civilizačno-kultúrnych procesov v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti* určenej štátnym programom výskumu a vývoja *Civilizačno-kultúrne procesy v slovenskej transformujúcej sa spoločnosti*.

Napriek tomu, že zastúpené príspevky sledujú široké spektrum jazykových javov a že sa čiastočne diferencujú v použitých metodologických postupoch, zjednocuje ich vytýčený zámer, ktorým je vyskúmať a zaznamenať mieru divergentných tendencií pri porovnávaní normy a úzu súčasnej slovenčiny.

Prvá skupina riešiteľov sa podujala skúmať a konfrontovať stav jazykovej kultúry z jazykovoštruktúrneho, štylistického a sociálnokomunikačného hľadiska, a to na jazykovom materiáli získanom z mediálnej (rozhlas), kultúrnej (divadlo, umelecká literatúra) a výchovno-vzdelávacej oblasti (školy všetkých stupňov vzdelávania). Druhá skupina sa koncentrovala predovšetkým na postihnutie dynamiky jazykovo-rečových procesov v masmediálnej komunikácii.

V každom príspevku sa jeho autor najskôr v úvode sústredil na vysvetlenie základných pojmov súvzťažných s predmetom skúmanej oblasti a potom na analyzovanom materiáli dokumentoval výsledky svojho zámeru. Ide o také oblasti ako: intonácia oznamovacej vety (Á. Kráľ, M. Bugárová), vše-

obecne uznávané axiómy jazykovej kultúry (A. Kráľ, T. Bánik, S. Glovňová, E. Kralčák), ekolingvistika (J. Vaňko), štýly výslovnosti (M. Olšiak), tvorenie genitívu plurálu substantív (L. Navrátil), preberanie lexikálnych jednotiek z angličtiny a používanie slangových výrazov (Z. Kováčová), jazyková stránka literárneho textu (R. Hlavatá, H. Marcinková).

Á. Kráľ (koordinátor grantovej úlohy) sa v zborníku predstavil dvomi príspevkami. V štúdiu *Stav jazykovej kultúry slovenčiny* (s. 15 – 45) na východiskovom porovnávacom materiáli pozostávajúcom z dvoch typov príkladov – neutrálnej a príznakovkej intonácie oznamovacej vety –, reprodukovaných rozhlasovými a televíznymi profesionálmi, podáva objektívne dôkazy o chybnjej intonácii oznamovacej vety, ktorá sa stala „módnym zlozvykom“ aj mimo pozorovaných médií. Výskum potvrdil chybný, t. j. intonačne príznakový stereotyp na konci výpovede (intonovanie so stúpavou alebo zdvihnutou rovnou melódiou), ktorý nie je súladný s jej logickou stavbou a vyvoláva dojem rušivo pôsobiaceho „hojkania“, „spievania“ a „dávkovania“.

Na chyby v intonácii oznamovacej vety na základe akustických záznamov upozornila aj M. Bugárová v štúdiu *Vzťah významovej a intonačnej štruktúry na pozadí jazykovej kultúry* (s. 113 – 126). Autorka nesúhlasí s takými názormi, ktoré vyzdvihujú úlohu jazykovedca len pri skúmaní komunikačných zručností používateľov jazyka, ale už nie pri korekcii chýb, ktoré v prípade intonačných chýb vyvolávajú komunikačnú neistotu, chaos a rozkolísanie jazykových noriem.

Aj v druhom svojom príspevku *O jazykovej kultúre a prednese v rozhlase* (s. 47 – 76) Á. Kráľ upozorňuje na rušivé a funkčne chybné javy vo všetkých systémových rovinách spisovnej slovenčiny (porušovanie spisovnej normy na segmentálnej a suprasegmentálnej rovine, slangové slová, redundancia cudzích slov, najmä anglicizmov, pre ktoré má slovenčina príslušné ekvivalenty, chybné slovné tvary a väzby, ťažkopádna štylistika a i.) vyskytujúce sa predovšetkým v súkromných médiách. Všimá si aj slabú jazykovú pripravenosť a častú nekultivovanosť mnohých špičkových politikov a verejných činiteľov. Autor všetkým informačným médiám právom prikladá mimoriadny význam pri šírení vzdelanosti a národnej kultúry, keďže objektívne možno konštatovať klesajúcu úroveň vzdelávania v materinskom jazyku v našich základných a stredných školách.

Lexéma *ekológia* sa v mentálnej projekcii bežne spája so vzťahmi medzi živými organizmami a prostredím a vníma sa tak ako veda zameraná na

ochranu životného prostredia. J. Vaňko (koordinátor činnosti druhej skupiny riešiteľov) v štúdiu *Súčasná slovenčina z ekolingvistického hľadiska* (s. 77 – 99) pokladal za potrebné vysvetliť „relatívne nový pojem *ekolingvistika*“ a najvhodnejším sa mu javí vymedzenie tohto pojmu E. Haugenom na tzv. „desatore“ otázok tvoriacich jeho obsah.

Ako autor uvádza, vo viacerých vymedzeniach ekolingvistiky sa dostáva do centra pozornosti obranný a ochranný aspekt najmä pred silnejúcim tlakom angličtiny. (Naša poznámka: Obranný a ochranný aspekt rezonuje aj v našich, tu neuvádzaných polemických diskusiách, ale nielen v zmysle ochrany pred vplyvmi iných jazykov, lež aj v zmysle širšieho a účinnejšieho kultivovania spisovnej slovenčiny. Pozri: *Kultúra slova*, 2001, roč. 35, č. 3 a 5.)

J. Vaňko sa vo svojom výskume orientoval na otázky relevantné z hľadiska charakteristiky stavu súčasnej slovenčiny, odrážajúce aktuálne kultúrno-civilizačné procesy v slovenskej spoločnosti, s cieľom odhaliť koreláciu medzi doterajším lingvistickým výskumom slovenčiny a základnými otázkami vymedzenými v uvedenom Haugenovom ekolingvistickom modeli. Z predložených otázok a odpovedí na ne sú zaujímavé – podľa nás – výsledky odrážajúce vzťahy používateľov jazyka (diferencovaných hlavne z hľadiska etnického pôvodu) k spisovnému slovenskému jazyku, ďalej nekritické preberanie výrazov z angličtiny a najmä výsledky evidujúce usmerňovanie a riadenie jazykového správania jednotlivcov (na úrovni inštitucionálneho riadenia aj na úrovni sebakontroly).

Predmetom záujmu L. Navrátila bol takisto súčasný stav jazykovej kultúry v slovenských zvukových médiách. V štúdiu *Dodržiavanie morfolologickej normy a kodifikácie v rozhlasových a televíznych správach* (s. 141 – 154) autor dosvedčuje tvrdenia viacerých slovenských jazykovedcov o neuspokojivom stave mediálnych jazykových prejavov vlastnými zisteniami a to ukazuje na odchýlkach pri tvorení tvarov genitívu množného čísla podstatných mien všetkých troch rodov. L. Navrátil, podobne ako iní autori, apeluje na prácu profesionálnych používateľov jazyka, aby šírili kultivovanú podobu spisovnej slovenčiny, keďže majú veľký vplyv na jazykové cítenie a komunikáciu ostatných používateľov jazyka. (Naša poznámka: Autor pri výskume využil svoje výklady o tvorení tvarov genitívu množného čísla podstatných mien uverejnené v časopise *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, 1999/2000, č. 7 – 8.)

E. Kralčák pracoval na téme *Jazyková kultúra a dynamika jazyka* (s. 101 – 112). Na základe doterajších jestvujúcich teoretických východísk okrem náčrtu faktorov jazykovej kultúry, ktoré – podľa autora príspevku – z hľadiska jazykovej dynamiky v synchrónnom ponímaní patria medzi najexponovanejšie (mimojazykové, medzijazykové a vnútrojazykové – v poradí podľa E. Kralčáka), autor priblížil mimojazykové faktory podmieňujúce kultivovanie súčasného spisovného jazyka (subjekty kultivovania spisovného jazyka, ich jazykové vedomie a ich vplyv na jazykovú prax a i.).

T. Bánik riešil výskumnú úlohu *Jazyková kultúra a tradičný slovný fond* (s. 155 – 176). Autorovi išlo o to, aby na výskumnom materiáli (pozostávajúcom z knižných lexikálnych jednotiek nárečového pôvodu) zistil mieru ovládania tradičného slovného fondu slovenčiny u študentov – budúcich učiteľov – slovenčiny. Kvantitatívne ukazovatele prieskumu potvrdili klesajúcu úroveň ich rozhľadu v tradičnom slovnom fonde.

Úroveň jazykovej kultúry v pripravených jazykových prejavoch študentov, v tomto prípade stredoškôľakov, sledovala vo svojej výskumnej úlohe Z. Kováčová. V téme *Slangové výrazové prostriedky v masmediálnej komunikácii a ich vplyv na kultúru jazykového prejavu mládeže* (s. 177 – 186) formou dotazníkového výskumu a analýzou slohových prác posudzovala dôsledky prenikania anglicizmov a slangových lexikálnych jednotiek, pričom zistila zvýšenú frekvenciu oboch typov lexém. Časté používanie anglicizmov bez ohľadu na to, či je študentom zrejmy ich význam, rovnako aj slangových a nespisovných výrazov s pravopisnými a štylistickými nedostatkami autorka dáva do súvislosti s kvalitou školského vzdelávania v materinskom jazyku (komunikačné aktivity na hodinách sa nerealizujú v dostatočnej miere) a s vplyvom masovokomunikačných prostriedkov, kde sa stali najmä anglicizmy veľmi módnymi.

R. Hlavatá bola riešiteľkou úlohy *Jazyková kultúra v umeleckom texte s historickou tematikou* (s. 187 – 198). Na jazykovej analýze konkrétneho umeleckého prozaického textu krajanského exilového autora poukázala na jazykové nedostatky (nedôslednosti v dodržiavaní gramatických a pravopisných pravidiel, nevhodný výber lexikálnych prostriedkov znižujúcich zrozumiteľnosť textu), ktoré nielenže nepriaznivo vplyvajú na umeleckú hodnotu literárneho diela, ale aj na jazykové vedomie a kultúrnu úroveň čitateľov. V závere sa pripomína, že v umeleckých textoch treba využívať také vyjad-

rovacie prostriedky, ktoré umelecké prejavy dopĺňajú, dotvárajú a modifikujú, samozrejme, s rešpektovaním požiadaviek na vhodnosť, primeranosť a účinnosť jazykových prvkov.

Vo výskumnej úlohe *Jazyk literatúry pre deti a mládež v čítankách* (s. 199 – 212) išlo H. Marcinkovej o posúdenie jazykovej, presnejšie lexikálnej stránky ukážok literárnych textov zaradených do platných čítaniek pre 2. – 4. ročník ZŠ a ich vplyvu na jazykové vzdelávanie. Výsledky analýzy lexikálne a štylisticky diferencovaných umeleckých textov ukázali pozitívne zistenia jednak vo vzťahu k dodržiavaniu noriem spisovného jazyka a jednak vo vzťahu k rozvoju a prehľbovaniu jazykového vzdelávania, a tým jazykovej kultúry žiakov. Nezanedbateľný je aj výchovný dosah vybraných ukážok z básnických a prozaických diel slovenských autorov.

Tematicky blízky príspevku H. Marcinkovej je aj posledný príspevok S. Glovňovej *Jazyková kultúra v základnej škole vo východoslovenskom regióne* (s. 213 – 227). Na východiskovom materiáli, ktorý tvorili ústne prejavy učiteľov a žiakov získané priamym nahrávaním, sa výskumníčka sústredila na skúmanie vplyvu nárečového prostredia na úroveň jazykového vzdelávania. Výsledky výskumu potvrdili, že najmarkantnejšie sa regionálny vplyv v ústnych prejavoch obidvoch skupín probandov prejavil vo zvukovej rovine (nedodržiavanie kvantity, nesprávny rytmus vety, chybné zdôrazňovanie predposlednej slabiky slov, zrýchlené tempo, nesprávne intonovanie viet, nedodržiavanie pravidla o znelostnej asimilácii). Miera výskytu uvedených nedostatkov je vyššia v spontánne hovorených prejavoch ako pri čítaných ústnych jazykových prejavoch. Autorkino zistenie, že učitelia neprejavili ani najmenšiu snahu, aby eliminovali ortoepické odchýlky, je zarážajúce.

Všetci riešitelia úloh vyslovujú kritické poznámky o úrovni jazykovej kultúry súčasnej spisovnej slovenčiny s cieľom vyvolať ďalšiu diskusiu „o tejto – vedecky a spoločensky – významnej a aktuálnej téme“.

Sme presvedčení, že diskusia o zistených nedostatkoch by sa mala preniesť aj do tých sfér majúcich vplyv na verbálno-komunikačnú úroveň prejavov používateľov jazyka, ktorých sa najviac týka, teda do mediálnych prostriedkov, do školskej praxe i medzi bežných komunikantov. Tak by bola efektívnejšia a účelnejšia.

Anna Rollerová

Izba bolesti, bolesti prekladu

[WELSHOVÁ, Louise: Izba bolesti (The Cutting Room). Preklad: Katarína Varsiková. Bratislava: Ikar 2004. Edícia NEO, 3. zväzok. 230 s.]

Zaujímavá prvotina súčasnej škótskej autorky Louise Welshovej, opisujúca zdanlivo všedný život starožitníka pripravujúceho na aukciu inventár domu po zomretom boháčovi, má veľa prekvapujúcich momentov. Zaoberá sa najmä temnejšou stránkou života hlavnej postavy, ktorou je homosexuál, skúmajúci pôvod a autenticnosť fotografií, ktoré nie sú len pornografiou, ale vykazujú známky sexuálneho týrania žien.

Hneď na začiatku chceme polemizovať s textom na záložke knihy, podľa ktorého je hlavnou postavou zhýralý starožitník. Nie je zhýralý, je len gej a jeho spôsob života, promiskuita a vyhľadávanie náhodných partnerov v prostredí typickom pre túto societu zákonite vyvolávajú v čitateľovi dojem o jeho zvrátenosti a nemorálnosti. Takisto si nemyslíme, že kniha je oslavou dandizmu (výstrednosti v obliekaní a správaní) a sexuality. Skôr máme pocit, že autorke išlo o zachytenie istých skutočností, ktoré čitateľom otrasú a nenechajú ho ľahostajným. V poslednom čase sme si zvykli, že texty na záložkách sú poplatné komerčným cieľom vydavateľa a so zámerom zvýšiť predajnosť kníh mnohé veci zveličujú či skresľujú. Táto kniha vychádza v edícii NEO a má vyššie literárne ambície ako bežná komerčná literatúra, napokon aj v Anglicku získala viacero ocenení. Treba však dodať, že kniha má zasvätený doslov Martina Kasardu, ktorý uvádza veci na pravú mieru.

Prekladateľka mala neľahkú úlohu – plynulý rozprávačský štýl sa strieda s výrazmi charakteristickými pre prostredie starožitníctiev a aukčných siení, no predovšetkým pre prostredie ľudí žijúcich na okraji spoločnosti, kde je nevyhnutné siahnuť aj po slangu, subštandardných výrazoch a vulgarizmoch.

Preklad pôsobí zo začiatku pomerne nevyvážene, akoby prekladateľka ešte nenašla vyrovnaný štýl a zápasila s kalkmi: *odovzdal som jej svoj naj-veľkolepejší úsmev* (s. 9) – úsmev sa nemôže odovzdávať, v slovenčine by bolo prirodzenejšie spojenie *obdaril som ju svojim najkrajším úsmevom*. Na s. 23 je dosť nejasná veta: *Mohol som zaklopať a Dave by ma pustil*

na pár posledných pred spaním, ale potreboval som niečo iné ako drink a posteľ. Spojenie *pár posledných pred spaním*, za ktorým jasne cítiť anglickú štruktúru, dalo by sa lepšie vyjadriť ako *niekoľko pohárikov pred spaním*. Štylisticky nešikovná je aj veta: *Zdvihol som si golier kabáta a pokračoval* (s. 23). Správnejšie by znela: *Výhrnul som si golier a šiel som ďalej*.

Do moderného textu sa však nehodia zastarané výrazy ako *sošná vrba*, lebo prídavné meno *sošný* vo význame „urastený, driečny, statný“ sa používa len v spojení s ľuďmi, nie s vecami; strom by mohol byť napríklad *urastený, súmerný, pekne tvarovaný*. Nepatrične v texte pôsobí aj prirovnanie *tyrolsky* (správne *tirolsky!*) *modré nebo*, u nás sa to nepoužíva a vhodnejšie by bolo asi *azúrová, blankytá obloha*.

Pri ťažkostiach, ktoré v slovenčine predstavuje tlmočenie slangu a jazyka spodiny, prekladateľke prekázli do textu neprehliadnuteľné bohemizmy: *popadla ich nuda, odpľžiť sa, lojálny, vykuchať vnútornosti, schrastrnúť veľké prachy, byť v srabe*, ktoré by bolo vhodnejšie nahradiť slovenskými ekvivalentmi: *zmocnila sa ich nuda, odkradnúť sa, lojálny, vypitvať, trhnúť veľké prachy, byť v kaši*.

Takisto výrazy ako *klopy kabáta, pohupovať sa, odprásknuť niekoho, spráskat' sa, položiť ruku okolo ramien* majú správne slovenské pendanty: *chlopne, pohojdávať sa, odbachnúť niekoho, nacengat' sa, položiť ruku okolo pliec*.

Ako klad hodnotíme prekladateľkine pokusy vnášať do textu hovorové a expresívne výrazy, o to viac, že román je písaný v prvej osobe, a preto vystupuje do popredia rozprávačov subjektívny pohľad: substantíva *neslušák, neschopák, decenták, perverzák, televizák, pohrebák* označujú osobu ako nositeľa vlastnosti, resp. príslušníka istej skupiny, pričom prípona *-ák* nahrádza opisný dvojslovný výraz *neslušný* (*neschopný, decentný* atď.) *človek*. Analogický postup vidieť aj pri expresívnom označovaní niektorých vecí: *porňák* (pornofilm), *jednoizbák* (jednoizbový byt).

Ako štylisticky primerané možno hodnotiť spojenia: *vypieť s niekým* (vybabrať s niekým), *rozglejiť sa* (puknúť od jedu), *zamontovať sa do niečoho* (zamiešať sa, väčšinou nevhodne); trošku problematickejšie sú však aj v hovorovej praxi frekventované spojenia ako *mám to v paži* (je mi to fuk, ľahostajné), *bodlo by mi* (hodilo by sa mi), *zadrbáva ti v gebuli, prd mi na tom záleží*. (Stojí za zmienku, že odvodeniny slovesa *drbať*, konkrétne *nadr-*

baný vo význame „opitý“, počuť v poslednom čase aj z našich divadelných javísk.)

V rámci nových slangových výrazov je v preklade zastúpené aj slovo *pohoda* a jeho odvodeniny, napr. v *pohode*, *pohodička*, *fotky boli v pohode* (v poriadku). Je to odraz reálneho používania (a možno aj nadužívania) tohto slova v bežnom živote, preto nemožno mať námietky proti jeho používaniu v prekladovej literatúre.

V hovorovom prejave aj na internete je frekventované spojenie *tlačiť niekomu kaleráby do hlavy* (presviedčať niekoho o hlúposti), už menej časté je odvodené substantívum *kalerábista*. Použila ho aj prekladateľka v posudzovanej knihe, čo je potvrdením toho, že sa tento výraz začína ujímať aj v písanej podobe.

Celkovo možno hodnotiť prekladateľkino úsilie nájsť v slovenčine nové výrazové prostriedky na nové skutočnosti pozitívne, len ojedinele si vypomáhala výpožičkami z češtiny, ktoré sú veľmi „chytľavé“. Slovenský slang, žiaľ, ešte nie je dostatočne zmapovaný, veľmi by sa zišiel nový slovník slangu, a tak je prekladateľ odkázaný na vlastné skúsenosti, jazykový cit a na väčšiu či menšiu improvizáciu. Napriek spomínaným nedostatkom sa preklad K. Varsikovej číta hladko a dobre, pričom sa v ňom podarilo zachovať tajomnosť a strhujúcu atmosféru originálu.

Adriana Oravcová

O živote, práci, remeslách a umení rečou oravského ľudu

[HABOVŠTIAK, Anton: Oravci o svojej minulosti. Martin: Vydavateľstvo Matice slovenskej 2005. 306 s. 2. doplnené vydanie, 1. vyd. Martin: 1983]

Kniha slovenského jazykovedca a spisovateľa A. Habovštiaka je súbor textov (rozprávanie, súkromné listy, spomínanie, hádanky, riekanky atď.) zhromaždených pri skúmaní oravských dialektov a zoradených do tematických okruhov na základe pracovných a záujmových činností Oravcov

(pastierstvo, plátenníctvo, pltníctvo, hrnčiarstvo, košíkárstvo...) s prihliadnutím na ročné obdobia, na kresťanské sviatky, obradné formuly a s využitím ľudovej slovesnosti spätéj s dňami všednými aj sviatočnými.

Autor svoj talent zmysluplne investoval nielen v oblasti jazykovedy (Habovštiak je popredný slovenský dialektológ) a krásnej literatúry (je jeden z najplodnejších rozprávkarov, autor románov a inej prózy). V tomto prípade vložil svoj talent do horlivého zhromažďovania rozprávania starých Oravcov, ľudovej slovesnosti a iných textov zaznamenaných počas nárečového výskumu aj mimo neho. Úctu vzbudzuje, že predložené texty trpezlivo zapisoval dlhý čas (30 rokov) v mnohých lokalitách (v zozname obcí má vyše osemdesiat položiek) a získaval ich od desiatok respondentov, pričom prvé zápisy robil „ručne“, magnetofónové záznamy prišli na rad až neskôr.

Texty sú v podstate verbálnym zobrazením individuálnych životných osudov Oravcov, rozprávačov a respondentov, ich výnimočných zážitkov a spomienok na veľké svetové udalosti – 1. a 2. svetovú vojnu –, ktoré hlboko zasiahli nielen oravskú, lež aj ostatnú slovenskú chudobu. Časové rozpätie, v ktorom sa vyrozprávané deje odohrávali, je ohraničené koncom 19. storočia a rokmi po 2. svetovej vojne. Respondenti sú napospol starší alebo celkom starí ľudia. Matričné záznamy o nich siahajú až do roku 1869 (najstarší respondent) a dosahujú začiatok 20. storočia (najmladšia respondentka sa narodila roku 1922).

Spomedzi spomienok sa v tomto časopise žiada osobitne vyzdvihnúť spomínanie na najvýznamnejšie osobnosti slovenskej literatúry – na Hviezdoslava, Kukučina a Jégého. Spomínajú tzv. obyčajní ľudia, čo prišli do priameho kontaktu s týmito osobnosťami, resp. sa v ich blízkosti pohybovali relatívne dlho ako ich spoluobčania. V kontexte spomínania sú uvedené osobnosti členmi pospolitosti, kde žijú, kde si ich vážia a vedia o nich, čo vedieť treba, osobnosti oslobodené od informácií predkladaných učebnicami literatúry. O Kukučínovi rozprávač spomína reálnu príhodu, ktorá sa nepochybne stala podkladom na napísanie známej Kukučínovej poviedky *Zakáša, darmo je*. V rozprávaní o Hviezdoslavovi je zaznamenaný jeho vzťah k elektrifikácii. Elektrinu si síce dal zaviesť, ale večer pracoval pri svetle petrolejovej lampy. Šľachetnosť, hlboké sociálne cítenie rozprávač uvádza v spomínaní na Jégého. Pravdaže, príbehov je oveľa viac a viac je aj rozprávačov. Všetci však vo svojich výpovediach uprednostnili človečenské

dimenzie osobností pred ich vzdelanosťou, literárnou schopnosťou alebo slávou.

Rozprávania Oravcov o ich minulosti a ďalšie texty sú presvedčivým dôkazom o bohatstve nášho jazyka a v nejednom prípade aj o výnimočných schopnostiach jazykovo či literárne neškolených rozprávačov používať jazyk nielen ako nástroj bežnej komunikácie, ale aj ako nástroj na pôsobivé vyjadrenie životných pocitov, opísanie krásy ducha aj sveta a o schopnosti svojským jazykom ju priblížiť iným. Povedané inak, popri schopnosti používať jazyk na triviálnu komunikáciu daktorí rozprávači inštinktívne vyvíjajú aj estetickú funkciu jazyka a „najľudskejší z ľudských fenoménov“ (J. Sabol) v tejto funkcii aj radi používali. Ukazuje sa to najmä na listoch, ktoré Slováci písali z Ameriky, a na výnimočných životných príbehoch.

Listov je v publikácii niekoľko a všetky majú takmer rovnakú štruktúru: 1. kresťanský pozdrav, oslovenie spolu so želaním všetkého dobra (začiatok listu), 2. informácie o osobnej situácii a práci pisateľa listu (jadro), 3. repetícia pozdravov a želaní (záver).

Nasledujúce ilustračné texty sú z listu na s. 118 – 119.

Pochválen buď Ježiš Kristus!

Vrele milovaná manželko Terezija Haboušťačk. Já teraz ako tvoj verný a vždy len teba milujúci manžel F. H. zasílám ti tichto mojích páru rátkou, s ktorými ta namnoho milijónkrát rází úctíve srděčne pozdravujem a vinšujem ti mnoho dobrieho, čo si len od milieho Pána Boha žádat' buděš.

Z jadra listu je tento farbistý opis kanadskej zimy.

Od prvieho oktobra začal padat' snech a od tích čas doposál' prikladá jeden na druhí. Nuž ho už tuná toľo, kej si tu teraz prišla a vid'ela bi si toľi snech, tak bi si ut'ekala tuotel', len koľo bi ti sili stačili. To aňi do uvereňá, kol'á hrúza je to tu. No a kde já bívam, už som misel dva razi od oblokov odhadzovať, lebo bi mi bol už obloki vimlářil ten snehová pluch, čo štreku čistí, to sa volá snoplau. Jožo Hucou ti povie, čo to za potvora, kej si to vid'ela, mislela bi si, že to čertí s pekla idú proti tebe. Nuž to ako teraz, keď je moc snehu, aj tri razi do tížňa id'e po štreke, ale čo sa tíka našej roboti s tím snehom, no teho sa už tuná užijem, a nahádžem

sa, že mi bude dosť na celý život. Veru tuná ved'á tiež chlapa viuzitkovať a vižilkovať.

V závere okrem iného stojí toto:

Tak vás teraz všetkých pospolu domácich srdečne pozdravujem a prajem vám mnoho dobrého. Tak ešte tebe, starká moja, spolu aj s tým naším milím sinkom Antoňkom zasielam tu najsrdečnejšiu spomienku na vás, tak zbohom sa majte!

Rozprávania príhod zo života zaujmú úspornosťou (lakonickosťou) dialógov a gradáciou napätia. Dokladá to ukážka z rozprávania s názvom *A stretli zme sa já i med'veť* (s. 103):

A raz mi tak povie (spoločník):

„Jožo, pod'me!“ A já mu:

„A d'e?“

„Nuž do Roháčof hore, už zme dávno ňeboli.“...

Šiel som tad'e prosto a tu id'e med'veď naproťi... prednie labi mal jáko lopati a hibaj do mňa, ako bi mi chcel do tvári zadräpnúť... Potom mä tou ľ'avou labouf chiťil za ruku, ešte tuto na ruke mám po tom znak...

Pocity o samotnom zápase s medveďom, ktorý rozprávačovi silno zvieral ruku, sú opísané takto:

I čuo teras? Šetek som bol zasopľení, sopl'ami mä frkal a ot tej ruki kr-vavej som bol zas celí zababrení. A ľecikedi mä zadňuov nohuof – dräps! Dräps po nohe, čuo mi šetki portki na mňe i gäti zdrápal. Ale on nie mä pust'it'!

V limitovanom rozsahu správy o vydaní záznamov A. Habovštiaka z dialektologického a etnografického výskumu nemožno ilustrovať všetky druhy textov. Možno iba konštatovať, že kniha obsahuje veľa zápisov ľudových piesní, obradných formúl prednášaných pri výnimočných udalostiach (krst, svadba, vianočné sviatky...), riekaniek, detských hádaniek atď.

A načim pripomenúť aj to, že v konkrétnych textoch je zachytená ľudová terminológia remesiel a rozličných záujmových činností, z ktorých mnohé už odviaľ čas. To všetko oprávňuje popri substantívnych prívlastkoch *jazykovedec, spisovateľ* priradiť k menu Anton Habovštiak aj prístavok *etnograf*.

A. Habovštiak dedikoval knihu Oravcom, svojim rodákom. Po jej prečítaní možno aj bez autorovho súhlasu odporúčať ju všetkým Slovákom: na potešenie tým, ktorí svoje národné povedomie a vzťah k rodnej reči s úctou pestujú, na povzbudenie tým, čo zľahostajneli, a na spamätanie sa tým, čo na otázku národnej identity a jazykovej suverenity hľadajú s dešpektom, niekedy až nevráživo. Kniha prednostne patrí do rúk učiteľov slovenského jazyka a spoločenskovedných predmetov na pestovanie pozitívneho vzťahu k Slovensku, k Slovákom, ich rodnej reči a záslužnému dielu robotného ľudu v rozličných oblastiach ľudského snaženia.

Ivan Masár

KS

SPYTOVALI STE SA

O slovese stávkovať. – K. Píknová: „Prosím Vás o radu týkajúcu sa slov *stávkovať*, *stávkovanie*. V slovníku som ho nenašla, ale bežne sa používa. Je skutočne v spisovnej reči potrebné nahrádzať ho slovami *tipovať*, *tipovanie*?“

Naše základné kodifikačné príručky, ako sú Pravidlá slovenského pravopisu (2000) či Krátky slovník slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ), sloveso *stávkovať* nezaznačujú. Nájdeme v nich iba podstatné meno *stávka* s významom „dohovor, pri ktorom vyhráva ten, ktorého tvrdenie sa ukáže správne; hra založená na takomto dohovore“, resp. „vec, vklad, o ktoré sa niekto stavil alebo ktoré postavil do hry“, príslušné prídavné meno *stávkový*, ale aj pomenovania osoby, ktorá uzatvára stávky, teda *stávkar*, *stávkar-ka* a prídavné meno *stávkar-ský* (porov. KSSJ). Sloveso *stávkovať* nájdeme v staršom Slovníku slovenského jazyka (zv. 4, 1964), ktoré však nesúvisí s podstatným menom *stávka* v uvedenom význame, ale s podstatným menom *stávka* s významom „organizované dočasné zastavenie práce s cieľom dosiahnuť hospodárske alebo politické požiadavky“, ktoré sa do slovenčiny dostali z češtiny (v citovanom slovníku sa hodnotia ako zastarané) a ktorých spisovnými ekvivalentmi v slovenčine sú slová *štrajkovať* a *štrajk*. V našich jazykových príručkách sa uvádza sloveso *tipovať* s významom „dopredu určovať výsledok (v športe, pri stávkach a pod.)“ (porov. KSSJ), ktoré je utvorené od pôvodom anglického slova *tip*, ale ktoré nie vždy v dostatočnej miere vystihuje to, čo potrebuje používateľ spisovnej slovenčiny v konkrétnej situácii vyjadriť.

Ako sme sa presvedčili okrem iného aj na webových stránkach, jazyková prax sa neuspokojila s používaním síce z hľadiska pomenúvanej skutočnosti významovo presného, ale z hľadiska ekonomie komunikácie predsa len menej praktického dvojslovného spojenia *uzavrieť stávku*, resp. *uzatvárať stávky*, ani s používaním slovesa *tipovať* s cudzím odvodzovacím základom, preto siahla za slovesom *stávkovať*, ktoré je pravidelne utvorené

slovotvornou príponou *-ovať* z domáceho odvodzovacieho základu *stávka*. Uvedieme niekoľko dokladov na sloveso *stávkovať* z webových stránok: *Rady ako stávkovať*. – *Ak máte záujem stávkovať v našej internetovej stávkovej kancelárii [...], musíte sa zaregistrovať...* – *Systém je nastavený tak, že počas dostihového dňa môžete stávkovať na ľubovoľné dostihy, ktoré sú ešte na programe*. – *Organizátori očakávajú 30 000 divákov, ktorí však nebudú môcť stávkovať, pretože v Spojených arabských emirátoch sú hazardné hry zakázané*. Na webových stránkach možno nájsť aj doklady na príchastie *stávkujúci* vo funkcii zhodného prívlastku (porov. *stávkujúci spoluobčania*), ale aj na substantivizované príchastie *stávkujúci* na pomenovanie toho, kto stávkuje (porov. *V praxi to znamená, že ak si chce stávkujúci vložiť alebo vybrať peniaze zo svojho stávkového konta, celá transakcia trvá niekoľko dní*).

Utvorenie slovesa *stávkovať*, substantivizovaného príchastia *stávkujúci* a ich používanie v jazykovej praxi predstavuje jednak tendenciu po utváraní univerbizovaných (jednoslovných) jazykových prostriedkov z dôvodov ekonómie komunikácie, jednak tendenciu podľa možnosti hľadať jazykové prostriedky utvorené z domácich zdrojov na presnejšie vyjadrenie pomenovanej skutočnosti. Sloveso *stávkovať* aj substantivizované príchastie *stávkujúci* bude potrebné zachytiť v ďalších vydaniach základných kodifikačných príručiek. A na otázku K. Píkovej z úvodu tohto príspevku môžeme stručne odpovedať takto: V spisovnej reči nie je potrebné slovo *stávkovať* vo význame „uzatvárať stávky“ ani príslušné slovesné podstatné meno *stávkovanie* nahrádzať slovami *tipovať* a *tipovanie*.

Matej Považaj

Z NOVÝCH VÝRAZOV

Nové výrazy (51)

duopack gen. -u, muž. (lat. + angl.) dva (rovnaké) výrobky v jednom balení, dvojbalenie: *Detské plienky Pampers duopack*. – *Popradská káva Extra špeciál duopack*. (TLAČ) – *V USA sa tento videotelefón predáva buď jednotlivo za 300 USD alebo v duopacku za 500 USD*. – *Skladové doplnkové služby: výroba duopackov*. (INTERNET)

Výraz *duopack* sa objavuje najmä v obchodných letádoch ponúkajúcich tovar balený po dvoch kusoch, ktorý sa predáva za nižšiu cenu, ako je cena za dva kusy daného tovaru kúpené samostatne. Novotvar *duopack* vznikol spojením časti *duo-*, ktorá sa uplatňuje ako prvá časť zložených slov s významom „dva, dvojitý, dvojnásobný“ (z latinského *duo* – „dva“), a slova *pack* (angl. „balík“). Slovom *duopack* sa popri domácom, oveľa frekventovanejšom výraze *dvojbalenie* nazýva dvojité balenie výrobkov.

dvojbalenie gen. -ia, stred. dva výrobky rovnakého alebo podobného druhu v jednom balení, dvojité balenie: *Kinofilm Polaroid HD 100/36 dvojbalenie*. – *Aloe vera forte 500 ml – dvojbalenie*. – *Domáci učiteľ angličtiny 1 + 2 (dvojbalenie)*. – *Rakúsko – západ a východ (dvojbalenie)*. – *Vychádza špeciálne dvojbalenie oboch jeho albumov Counterfeit 1 (1989) a Counterfeit 2 (2003)*. – *Ponúkame vám nové dvojbalenia dvoch rozprávok od W. Disneyho: Medvedí bratia + Tarzan*. (INTERNET)

Slovo *dvojbalenie* vzniklo z číslovkovej časti *dvoj-* a podstatného mena *balenie* (utvoreného z prídavného *balený* od slovesa *balit'*). Týmto slovesným podstatným menom sa už nepomenúva činnosť, ale jej výsledok (balík, obal). Slovo *dvojbalenie* patrí medzi zložené podstatné mená s číslovkovou prvou časťou *dvoj-* (porov. *dvojčíslo*, *dvojgarsónka*, *dvojnásobok*, *dvojzápas*). V jazykovej praxi sa používa na označenie dvoch rovnakých výrobkov v jednom balení (porov. 1. a 2. doklad) alebo sa ním označuje spoločné

balenie dvoch výrobkov, ktoré spolu nejako súvisia (napr. 1. a 2. diel učebnice angličtiny, autoatlas Rakúska v dvoch zväzkoch – západná a východná časť, dva hudobné albumy vydané v rozličnom čase s rovnakým názvom, ktorých kontinuita je naznačená číslom, dva rozličné filmy od rovnakej spoločnosti).

ikona gen. -y, žen. (angl. ← gr.) známa osoba (vec), ktorá je predstaviteľom istých charakteristických vlastností, ideí, smeru ap., symbol: *Tisíccky ľudia sa rozlúčili s ikonou ľudských práv Rosou Parkovou. – Režisér István Szabó je ikonou maďarskej kultúry vo svete. (ROZHLAS) – Madonnu možno označiť za ikonou populárnej hudby. (TLAČ) – Tatry sú dnes už ikonou Slovenska. – Táždž Mahál je indickou ikonou, ktorú by mali navštíviť všetci zalúbení. (ROZHLAS)*

Slovo *ikona* je známe v byzantskom umení ako pomenovanie obrazu znázorňujúceho Ježiša Krista, Bohorodičku a svätých, ktorý má kultový význam vo východokresťanských cirkvách. Toto slovo pochádza z gréckeho slova *eikōn* – „obraz, podobizeň“. Novšie sa slovo *ikona* viaže na oblasť informatiky, kde znamená grafický symbol na obrazovke počítača umožňujúci určité funkcie programu. V tomto význame sa k nám slovo *ikona* dostalo druhotne prostredníctvom angličtiny, podobne ako iné slová grécko-latinského pôvodu, napr. *audítora* (porov. Horecký, *Kultúra slova*, 1991, roč. 25, č. 5, s. 179 – 180). Uvedené citácie svedčia o tom, že výraz *ikona* sa začal používať v ďalšom novom význame. Aj v pozadí tohto najnovšieho významu je zreteľný vplyv angličtiny – slovom *icon* sa v nej okrem posvätného obrazu a počítačového symbolu označuje známa a obdivovaná osobnosť, ktorá stelesňuje nejaké dôležité idey, zaujíma význačné postavenie v nejakej oblasti a stáva sa tak významným pojmom vo vedomí ostatných ľudí, čiže symbolom. Neosémantizmom *ikona* sa najčastejšie označuje osoba, ale ukážky dokladajú, že nositeľom tohto pomenovania môže byť aj vec. Tak ako v sémantike slova *ikona* „obraz“ a *ikona* „grafický znak“ je vnútorná súvislosť medzi vonkajším zobrazením a tým, koho (čo) toto zobrazenie reprezentuje (zastupuje), vo význame slova *ikona* „predstaviteľ, symbol“ je vnútorná súvislosť medzi nositeľom daného označenia a tým, čo tento nositeľ zosobňuje: Rosa Parková sa stala symbolom boja za práva černochoch, István Szabó je reprezentantom maďarskej kultúry vo svete, Tatry sú

jedným z charakteristických znakov Slovenska, Tádž Mahál je slávnou indickou pamiatkou spojenou s príbehom lásky. Podobne ako ikona zobrazuje reprezentantov najvyšších ideálov a hodnôt, z čoho vyplýva jej posvätný charakter, úcta a obdiv sa spájajú aj s nositeľmi pomenovania *ikona* v novom význame. Pravda, tento obdiv nemusí vždy súvisieť s hodnotovým posolstvom konkrétneho nositeľa, môže mať ráz popularity a kultu, ktorý je s ňou často spojený (porov. *Madonnu možno označiť za ikonu [= idol] populárnej hudby*). Slovo *ikona* tak v istých kontextoch nadobúda profánny charakter (porov. slovné spojenie *slovenské ikony sexu*), podobne ako sa to stalo so slovom *krst* (pozri Pisárčiková, Kultúra slova, 1999, roč. 33, č. 4, s. 256).

Na záver možno spomenúť, že kým slovo *ikona* vo význame „grafický počítačový symbol“ sa bežne používa aj v zdrobnenej podobe *ikonka*, v novom význame „typický predstaviteľ, symbol niečoho“ sa toto slovo používa iba v základnom, neutrálnom tvare.

odprezentovať dok. (slov. + lat.) hovor. predstaviť, predviesť: *Študenti majú možnosť vybrať si príklad a odprezentovať jeho riešenie.* – *Je dobré nechať si odprezentovať funkčnosť systému a proces realizácie projektov.* – *V prípade vášho záujmu o spoluprácu nájdeme vhodné formy, ako odprezentovať vaše logo, obchodné meno či produkty na verejnosti a v médiách.* – *Dievčatá sme fotili hlavne preto, aby sme ich mohli odprezentovať na tejto stránke.* (INTERNET)

V súčasnom jazyku je tendencia pridávať k obojvidovým slovesám predponu, čím sa zosilňuje, resp. zjednotňuje perfektivizačný charakter východiskového slovesa a neraz aj spresňuje jeho význam. Najčastejšie sa tento proces uskutočňuje pomocou predpony *s-/z-*, napr. *komercializovať* – *skomercializovať*, *paralyzovať* – *sparalyzovať*, *maturovať* – *zmaturovať*, *okupovať* – *zokupovať*, ale aj pomocou iných predpôn, napr. *špecifikovať* – *vyšpecifikovať*. K takýmto slovesám môžeme zaradiť i novotvar *odprezentovať*. Sloveso *odprezentovať* vzniklo pridaním predpony *od-* k slovesu *prezentovať* (z lat. *praesentare* – „predstaviť, ukazovať“), ktoré sa používa ako nedokonavé sloveso vo význame „predvádzať, predstavovať“ i ako dokonavé sloveso s významom „predviesť, predstaviť“. Predpona *od-* v slovese *odprezentovať* spresňuje časové vymedzenie slovesného deja, vyjadruje jeho

zavŕšenosť, podobne ako je to pri slovesách *odjazdiť* (jazdou absolvovať), *odslúžiť* (služením vykonať), *odoperovať* (vykonať operáciu), z novších slovík *odvoliť* (vykonať volebný akt) či *odmoderovať* (zrealizovať moderovanie); tieto slovesá síce vznikli z nedokonavých slovík, významovo však korešpondujú so slovesom *odprezentovať*. Niektoré z nich majú hovorový či expresívny ráz. Takýto príznakový charakter má aj nové sloveso *odprezentovať*.

Sloveso *odprezentovať*, ako sa možno presvedčiť na internete, sa v jazykovej praxi vyskytuje v hojnom počte. Vybraté ukážky naznačujú, že v niektorých prípadoch by sa vystačilo s bezpredponovým slovesom *prezentovať*, pričom zavŕšenosť deja by sa dala vyjadriť aj niektorým zo synonymných slovík ako *predstaviť*, *predviesť*, *ukázať* (porov. 2. a 4. citáciu). V 3. citácii by bolo vhodnejšie použiť iné sloveso, konkrétne sloveso *spropagovať*.

petfľaša gen. -e, žen. (gr. + nem.) fľaša vyrobená z polyetylénereftalátu, PET fľaša: *Recyklačný fond doteraz nevyriešil ani petfľaše.* – *Ponúkam odber petfľaš.* – *Mačiatka som obložila petfľašami.* (INTERNET)

Výraz *petfľaša* vznikol z apelativizovanej podoby skratky názvu plastu polyetylénereftalát *PET* a zo slova *fľaša* (z nem. *Flasche*). Skratka *PET* nie je nová – označuje materiál, z ktorého sa už vyše polstoročia vyrábajú fólie a vlákna využívané v elektrotechnike, polygrafickom priemysle, v obalovej technike i v textilnom priemysle. Do širšieho povedomia verejnosti sa skratka *PET* dostala zavedením fliaš vyrobených z polyetylénereftalátu a jej frekvencia sa zvyšuje s aktuálnymi diskusiami o zálohovaní fliaš a recyklovaní odpadu z tohto materiálu. Slovo *petfľaša* sa používa ako jediný zložený výraz s prvou časťou *pet-*, ktorá tu má prívlastkové postavenie a plní úlohu prídavného mena *polyetylénereftalátová*. V spojení s inými slovami sa vo funkcii prídavného mena *polyetylénereftalátový* používa nesklonná skratka *PET*, a to v niekoľkých významoch. Predovšetkým ide o význam „vyrobený z polyetylénereftalátu“, napr. v spojeniach *PET fólie*, *PET fľaše*, *PET obaly*, *PET balenie*. Ďalej je to význam „pochádzajúci z polyetylénereftalátových výrobkov“ – porov. spojenie *PET odpad*. Výlučne so slovom *linka* sa skratka *PET* uplatňuje vo význame „určený na plnenie fliaš vyrobených z polyetylénereftalátu“. Skratka *PET* sa používa aj vo funkcii podstatného

mena mužského rodu, pričom si zachováva nesklonný charakter: *Príspevok je povinný platiť dovozca výrobkov balených v PET. – Vie niekto zistiť, čo sa uvoľňuje z PET?*

Skratka *PET*, ako sme už povedali, vznikla z názvu *polyetyléntereftalát*, ktorý možno rozčleniť na časť *poly-* (z gréckeho slova *polys* – „mnohý“), ktorá sa uplatňuje v chémii ako prvá časť zložených slov označujúca zlúčeniny, a na zložené slovo *etyléntereftalát* takisto gréckeho pôvodu pomenávajúce chemickú zlúčeninu. Slovo *PET* je príkladom lexikálnej jednotky, ktorá prenikla z užšieho odborného prostredia do širokej verejnej komunikácie, čím nadobudla príznak novosti.

reklamka gen. -y, žen. (fr. + slov.) hovor. reklamná agentúra: *Reklamka to mala za úlohu len spropagovať, nezasahovať do obsahu. – Grafik reklamky nemá tušenia, čo sa deje s jeho pôvodným výtvorom. – Poznám 3 alebo 4 veľké reklamky a štúdiá, ktoré nemajú ani vlastné weby.* (INTERNET)

Výraz *reklamka* vznikol univerbizáciou (zjednoslovnením) slovného pomenovania *reklamná agentúra*, a to z odvodzovacieho základu prídavného mena *reklamná* (od slova *reklama* z francúzskeho *réclame* od *réclamer* – „pripomínať, upozorňovať“) pridaním prípony *-ka*. Univerbizračný postup je jeden z najproduktívnejších javov v komunikácii, ktorým sa permanentne obohacuje slovná zásoba jazyka. Svedčia o tom početné výrazy, ktoré sa vyvinuli z dvojslovných spojení v poslednej dekáde 20. storočia (niektoré z nich sme predstavili v našej rubrike), ako napr. *kupónka* ← *kupónová privatizácia*, *akciovka* ← *akciová spoločnosť*, *podpisovka* ← *podpisová akcia*, *jóbovka* ← *jóbovská zvesť*, *čítačka* ← *čítacie zariadenie*. Slovo *reklamka* tak ako mnohé univerbizované výrazy má príznakový – hovorový charakter.

Silvia Duchková

Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka (32)

bacil -la L -le pl. N -ly m. (lat.) jednobunkový mikroorganizmus paličkovitého tvaru vyvolávajúci infekčné ochorenie; choroboplodná baktéria: *odolný bacil tuberkulózy; roznášanie bacilov; telo napadnuté bacilom; moskyt infikovaný bacilom malárie; Malomocenstvo spôsobil bacil podobný tuberkulóznemu a začínalo sa obyčajnou bielou škvrnou.* [Ndi 2001]; pren. *proti bacilu moci nie je imúnny nikto; Máme v sebe bacil centralizmu.* [Sme 2001] chorobný sklon; lek. *Kochov bacil* mikrób spôsobujúci tuberkulózu

bacilofóbia -ie ž. (lat. + gr.) lek., psych. prílišný, chorobný strach pred bacilmi al. mikróbmi vôbec ako príznak niektorých psychóz a neuróz, bakteriofóbia

bacilonosič¹ -ča pl. N -či m. zdanlivo zdravý človek prechovávajúci vo svojom organizme choroboplodné zárodky, ktorých vylučovaním šíri nákazu; človek prenášajúci bacily: *bacilonosič moru, črevných chorôb, paratyfu A; stav bacilonosiča; Sychravé rána nás pripravujú na každoročnú nádchu, v horšom prípade i chrípku a fronty bacilonosičov pred ordináciami lekárov.* [Inet 2005]; pren. *bacilonosič škandálov a vylomenín* [P. Karvaš];

bacilonosička -ky -čiek ž.: *V evidencii bacilonosičov nám zostala už len jedna bacilonosička.* [Inet 1998]

bacilonosič² -ča pl. N a A -če m. organizmus prenášajúci bacily: *Mačka ako potenciálny bacilonosič ohrozuje aj narodené dieťa, resp. dievčatko, ktoré by sa v dospelosti nemuselo stať matkou.* [Inet 2003]; *Salmonelové infekcie sa môžu šíriť prostredníctvom bacilonosičov – zvierat, ktoré hostia a vylučujú v truse baktérie, pričom nejavia známky ochorenia.* [Inet 2003]; *Skazená voda sa tiež môže stať bacilonosičom pri šírení najrôznejších chorôb.* [Inet 2003]

bacilonosičstvo -va s. prenášanie, šírenie bacilov človekom al. zvierat: *metódy na likvidáciu bacilonosičstva; V niektorých prípadoch sa môže z ochorenia vyvinúť trvalé bezpríznakové bacilonosičstvo.* [Inet 2004]

bacilový -vá -vé, **bacilárny** -na -ne príd. (lat.)

1. obsahujúci bacily; bakteriálny: **bacilový** vzduch; **bacilárna** flóra
2. spôsobený bacilmi: **bacilová**, **bacilárna** dyzentéria, **bacilárna** úplavica infekčné črevné ochorenie spôsobené mikroorganizmami rodu *Shigella*

bank -ku m. (tal.) súhrn peňazí, o ktoré sa hrá a ktoré do hry vložili hráči: **bank** je 500 000 korún; zvyšovať, zvýšiť **bank**; vyberať **bank**; hrať o **bank**; rozbiť **bank** vyhrať všetky peniaze vložené do hry

banka¹ -ky **bánk** ž. (tal.)

1. finančná inštitúcia špecializujúca sa na sústreďovanie voľných peňažných prostriedkov, sprostredkovanie rôznych bankových operácií, transakcií a obchodov: *renomovaná banka*; *pobočka banky*; *požičať si peniaze v banke*; *mať, založiť si účet v banke*; *banka vypovedala pôžičku*; *mať veľké, tučné konto v banke*; ekon., fin. *centrálna*, *cedulová*, *emisná banka* banka zriadená štátom, ktorej úlohou je vydávať, emitovať bankovky a regulovať peňažný obeh v štáte, zabezpečovať relatívnu stabilitu menovej sústavy a uskutočňovať finančné operácie štátu a vlády; *komerčná banka* banka zameraná na hlavné druhy bankových obchodov (na princípe zisku), op. *centrálna banka*; *investičná banka* banka orientujúca sa na poskytovanie dlhodobých investičných úverov; *hypotekárna banka* banka špecializujúca sa na poskytovanie dlhodobých úverov (na poľnohospodársky a domový majetok) zaistených nehnuteľným zálohom; fin. *likvidita banky* schopnosť banky v každom čase vyplatiť klientom ich peniaze

viacslovné vlastné meno: *Národná banka Slovenska*; *Všeobecná úverová banka*; *Európska banka pre obnovu a rozvoj*; *Exportno-importná banka (Eximbanka) SR*

2. výpoč. tech. súbor údajov, dát vložený do pamäte počítača obsahujúci údaje z istej oblasti, databanka: *terminologická banka*; *banka dát*; *banka termínov*; *Banky údajov sa tak menia na banky vedomostí*. [E1 1982]

3. lek. oddelenie nemocnice, ktoré zhromažďuje a uskladňuje odobraté tkanivá, tekutiny, orgány a pod. na ďalšie liečebné zásahy: *krvná, kostná, génová, spermiová banka*; *banka ľudských orgánov*, *banka embryí*

terminologické spojenie: žel. *kilometrická banka* cestovný doklad umožňujúci precestovať dovedna 2 000 km a poskytujúci určité výhody;

bančička -ky -čiek ž. zdrob. expr. k 1: *Historických pamiatok tam nebolo veľa, akási bančička – filiálka.* [M. Urban]

banka² -ky baniek ž. vydutá nádobka s úzkym hrdlom: *sklená, kovová, kuželovitá banka*; *výroba žiarovkových baniek*; zastar. *dávať banky* liečiť púšťaním krvi pomocou malých baniek;

banička -ky -čiek ž. zdrob.: *banička naplnená roztokom*

bankár¹ -ra pl. N -ri m. finančník zaoberajúci sa bankovými obchodmi; majiteľ banky¹: *súkromný bankár*; *združenie bankárov*; **Bankár**, *u ktorého ukladal peniaze náš nebohý otec, skrachoval.* [J. Bob]; *Pekári pečú chlieb a koláče, bankári strážia tajomstvá peňazí.* [Pd 1994];

bankárka -ky -rok ž.

bankár² -ra pl. N -ri m. hráč, ktorý pri hre drží bank, peniaze, o ktoré sa hrá: *Tak kto bude bankárom?* [M. Krno]

bankár³ -ra pl. N -ri m. sklár. pracovník v sklárni zaoberajúci sa vyfukovaním baniek: *V prvej etape naberá bankár na píšťalu sklovinu.* [El 1975]

bankársky -ka -ke prid. súvisiaci s bankárom¹, s bankárstvom¹, podnikaním vo finančných inštitúciách: *bankárska profesia, činnosť*; *bankárske kruhy*; *pochádzať z bankárskej rodiny, dynastie*; *Spread je bankársky termín na rozpätie medzi predajným a nákupným kurzom valút a devíz.* [Inet 2001]; pren. *Živiť sa bankárskym chlebikom* pracovať ako bankár

bankárstvo¹ -va s. zried. bankové podnikanie, bankovníctvo: *bašta bankárstva*; *Obchodovanie s balíkmi veľkoinvestorov je „kráľovskou disciplínou“ investičného bankárstva.* [Sme 2001]

bankárstvo² -va s. funkcia bankára² pri kartovej hre: *Týždňovkárovi sa ušlo bankárstvo.* [P. Hruz]

-banking [benking i banking] suffixoid (angl.) druhá časť zložených slov s významom bankovníctvo, napr. *homebanking, internetbanking, emailbanking*

banko -ka s. (tal.) peňaž. cena al. kurz, za ktoré peňažný ústav kupuje al. predáva cenné papiere

bankomat -tu pl. N -ty m. (tal. + gr.) fin. elektronický automatizovaný prístroj na vyberanie peňazí v hotovosti z bežného účtu prostredníctvom platobnej karty, peňažný automat: *sieť bankomatov; zvýšený nápor na bankomaty; poplatok za použitie bankomatu; vybrať si peniaze z bankomatu; transakcie uskutočnené prostredníctvom bankomatov; obnovenie, dobíjanie kreditu mobilného telefónu cez bankomat*

bankomatový -vá -vé príd. súvisiaci s bankomatom, využívajúci bankomat: *bankomatový systém, terminál; bankomatová karta*

bankovka -ky -viek ž. (tal.) fin. papierový peniaz vydávaný centrálnou bankou; papierový peniaz vôbec: *stokorunová bankovka; nová bankovka; nepravá, falošná bankovka; emisia bankoviek* uvedenie bankoviek do obehu; *zväzok bankoviek; výmena starých bankoviek za nové; Valutami sú peňažné prostriedky v cudzej mene vo forme bankoviek, štátoviek a obežných mincí.* [Pd 1994]

bankovkový -vá -vé príd. vzťahujúci sa na bankovky: *bankovkový papier* kvalitný papier určený na tlač bankoviek a vyrobený tak, aby bol vysoko odolný proti priehybom a aby sa znemožnilo falšovanie; *bankovkové pole* potlačená plocha bankovky, na ktorej je vystavená jej grafika

bankovnícky -ka -ke príd. vzťahujúci sa na bankovníctvo; poskytovaný bankovníctvom: *bankovnícky sektor; bankovnícke povolanie; bankovnícke podnikanie; bankovnícke kruhy; bankovnícke služby, operácie; Luxembursko je v súčasnosti siedmym najväčším bankovníckym centrom sveta.* [Inet 2003]

bankovníctvo -va s. (tal.) banková sústava štátu, krajiny, jej organizácia a náplň; bankové podnikanie: *elektronické bankovníctvo* poskytovanie bankových produktov a služieb prostredníctvom elektronických ciest; *opatrenia v oblasti meny a bankovníctva; investovať do bankovníctva; Sporiteľníctvo patrí na Slovensku k najstarším oblastiam bankovníctva.* [Pd 1996]

bankový -vá -vé príd. týkajúci sa banky¹, finančnej inštitúcie; vydávaný al. uskutočňovaný bankou¹: **bankový úradník**; **bankový vklad**; *mať bankový účet*, **bankové konto**; **bankové spojenie**; **bankový produkt**; **bankový systém** súhrn bánk a usporiadanie vzťahov medzi nimi; **bankový styk** medzi bankou a klientmi a bankami navzájom; **bankové operácie**, *služby*, *predpisy*, *zákony*, *zisky*; **bankové tajomstvo** povinnosť banky nepodávať informácie o stave kont svojich klientov; **banková platobná karta**; **bankoví veritelia**; fin. **bankový prevod** presun peňažných prostriedkov medzi účtami platcu a príjemcu; **bankový úver** poskytnutý bankou; **bankové úrokové sadzby** akceptované bankou a vyhlasované centrálnou bankou; **bankové peniaze** cudzie peniaze, ktoré dostane banka od iných bánk; **bankové rezervy** množstvo drahých kovov a devíz, ktorými je krytá emisia peňazí al. záväzky banky; **bankový dohľad**, *dozor* štátny dohľad nad (problematickou) bankou; **bankový klíring** zúčtovanie obojstranných pohľadávok vyplývajúce z platobného styku medzi bankami; **banková záruka** neodvolateľný záväzok banky vykonať plnenie, ak ktosi tretí nepodá určitý výkon; **banková bilancia** porovnávanie aktív a pasív banky

bankrot -tu pl. N -ty m. (nem. ← tal.) ekon., fin., práv. finančný, obchodný al. hospodársky úpadok, ktorý je dôsledkom neschopnosti firmy, dlžníka plniť svoje finančné záväzky, pohľadávky, splácať dlhy a pod.: *osobný bankrot* neschopnosť fyzickej osoby, dlžníka splácať úver, dlhy napr. za tovar na splátky; *vyhlásiť*, *ohlásiť bankrot*; *podnik ide do bankrotu*; *očakávať bankrot*; *byť na pokraji bankrotu*; *stáť pred bankrotom*; *firme hrozí bankrot*; *Pred bankrotom ho už nezachránila žiadna finančná transfúzia*. [P. Kováčik]; *zákon o bankrote* o konkurze a vyrovnaní; pren. *morálny bankrot* [P. Karvaš] úplný neúspech, krach

bankrotár -ra pl. N -ri m. (nem. ← tal.) práv. fyzická al. právnická osoba pri-nútená verejne vyhlásiť bankrot: *špekulácie bankrotárov*; *Banky si vymieňajú registre dlžníkov a niekdajší bankrotár má zničenú povesť*. [DF 2001]; pren. pejor. *Životný bankrotár, ktorý rád poíča, ako na to správne ísť*. [Inet 2005] kto utrpel úplnú porážku, skrachovaný človek;

bankrotárka -ky -rok ž.

bankrotársky -ka -ke prid. týkajúci sa bankrotára: *Cez noc sa stali z bankrotárskeho klubu najbohatším klubom v Európe.* [Inet 2004]

bankrotovať -tuje -tujú -tuj! -toval -tujúc -tujúci -tovanie nedok. i dok. (nem. ← tal.) dostávať sa, dostať sa do finančného úpadku, do bankrotu: *stúpa nezamestnanosť, firmy bankrotujú; Nové účastnícke spoločnosti neskôr masovo bankrotovali.* [K. Rapoš]; *Najväčší pokles zamestnancov nastal v intenzívnom hospodárení, kde bankrotovalo 9% fariem zameraných na chov ošípaných.* [Pt 2000];

dok. i **zbankrotovať**

bankrotový -vá -vé prid. súvisiaci s bankrotom; týkajúci sa bankrotu; zameraný na riešenie bankrotov: *komplex bankrotových zákonov; bankrotová situácia; bankrotová legislatíva; bankrotové konanie; Ministerstvo financií a ministerstvo spravodlivosti včera odovzdali legislatívnej rade vlády komplex 22 noviel zákonov, ktorým sa na Slovensku upravuje nové bankrotové zákonodarstvo.* [Sme 1999] o konkurze a vyrovnaní

bariéra -ry bariér ž. (angl. ← fr.)

1. ochranné zábradlie, ohrada okolo arény, vlastnej plochy ihriska a pod.: *drevená bariéra; preliezť bariéru; Všetci sa už netrpezlivo tlačili pozdĺž bariéry.* [J. Balco]

2. obyč. pl. *bariéry* publ. miesto pre divákov oddelené od vlastného ihriska: *plné bariéry*; pren. *Bariéry sú vo vytržení.* [Vč 1988] diváci

3. prirodzená al. umelá prekážka brániaca niečomu vo voľnom prechode; syn. záatarasa, hrádza: *protihluková bariéra; ľadové bariéry na rieke; výmena tovaru bez colných bariér; Sama rieka tvorila pevnostnú bariéru a ochranu.* [M. Kučera]; ekol. súhrn podmienok prostredia brániacich ďalšiemu rozšíreniu druhu do priľahlých oblastí; lek. presne definované rozhranie v organizme, napr. medzi určitými bunkami a druhom telovej kvapaliny; geol. *ľadovcová bariéra* mohutné ľadovce so zvislými vysokými stenami zvažujúcimi sa do mora; let. *zvuková bariéra* rýchly rast odporu vzduchu po dosiahnutí rýchlosti zvuku; stav., archit. *architektonické bariéry* prekážky sťažujúce pohyb telesne postihnutým (nevhodné schody, úzke dvere a pod.)

4. (najmä o javoch nehmotného, duchovného charakteru) čo brzdí, spomaľuje, zne-
možňuje realizáciu niečoho, zabraňuje voľný priebeh, prísun niečoho; syn.
zábrana, prekážka: *informačná, komunikačná bariéra; psychologická barié-
ra; veková, generačná bariéra; jazykové bariéry* prekážky v dorozumievaní
vyplývajúce z neovládania cudzích jazykov; *kultúrne bariéry* prekážky
v porozumení vyplývajúce z rozdielného kultúrneho pozadia príslušníkov
rozdielnych národných a etnických spoločností; *legislatívne bariéry; od-
straňovať, prekonávať, búrať bariéry; narážať na bariéry ľahostajnosti,
predsudkov, neochoty; Nevládal prelomiť bariéru napätia, ktorá vyrástla
medzi nimi.* [I. Izakovič]; *Zmocňoval sa ma smútok, že nepripúšťa možnosť
bližšieho zoznámenia, že medzi nás stavia bariéru.* [M. Zelinka]; *Štýl je schop-
nosť spisovateľa odstraňovať bariéry medzi sebou a čitateľom.* [D. Slobodník]

bariérový -vá -vé príd. týkajúci sa bariéry; ktorý má funkciu bariéry,
zábrany: *bariérový útes* hrádzový útes, koralový, zväčša súvislý úzky útes
lemujúci pobrežné oblasti v dĺžke až niekoľko 100 km; *protihluková ba-
riérová stena; bariérové vlastnosti obalov; bariérová antikoncepcia* anti-
koncepčný prostriedok chrániaci pred pohlavne prenosnými chorobami,
napr. prezervatív; lek. *bariérové funkcie organizmu* obranné mechanizmy
organizmu schopné zabrániť prenikaniu cudzorodých látok do organizmu
a zabezpečiť jeho celistvosť; *krátkodobá ochrana častí mesta bariérovým
postrekom vegetácie* [Vč 1978]; *Bez auta sa vodičár v meste nezaobíde, každé
vozidlo MHD je totiž bariérové.* [Sme 2002]

Klára Buzássyová – Nicol Janočková

Skratky prameňov: DF – Domino fórum, EI – Elektrón, Inet – internet, Ndi – Nové dimenzie, Pd
– Pravda, Pt – Profit, Sme – Sme, Vč – Večerník

Z NOVÝCH VÝRAZOV

- Nové výrazy (51). S. Duchková..... 117
Z rukopisu pripravovaného Slovníka
súčasného slovenského jazyka (32).
K. Buzássyová – N. Janočková. 122

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Eudovíta Štúra SAV, Jazykovedného odboru Matice slovenskej a Ústrednej jazykovej rady Ministerstva kultúry SR. Ročník 40, 2006, č. 2. Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Hlavný redaktor PaedDr. Matej Považaj, CSc. Výkonná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 144,- Sk, jednotlivé čísla 24,- Sk. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin. Registračné číslo 7050. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202

Distributed by Vydavateľstvo Matice slovenskej, Mudroňova 1, 036 52 Martin, Slovakia. Distribution rights are held by KUBON and SAGNER, P.O.B. 34 01 08, D-8000 München, Germany.

© Jazykovedný ústav L. Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave

© Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine

Vytlačil: Tlačiareň BEN&M, Miriam Uličná, Turčianske Teplice 2006

Cena 24.- Sk

ISSN 0023-5202

MIČ 49 300